

ŠUMARSKI LIST.

Br. 3.

U Zagrebu dne 1. svibnja 1882.

God. VI.

Prilozi za poviest šuma i šumskoga gospodarstva kod Hrvata

objelodanjuje Fran X. Kesterčanek.

IV.

Do sada još nismo ništa spomenuli ob obćoj važnosti šumâ i njenih proizvoda po stare Hrvate, akoprem nas već i obća poviest naroda našeg uči, koli dragocjeni dar naravi bijahu šume narodu našem već od pamtivieka. Vidjesmo pako, da je zemlja naša od vieka obilovala šumami, koje su izprva pošteđene bile od sjekire uslied manjeg broja naroda i neznatne mu potrebe, da na neki način i ista poganska vjera djedova naših namienila bje bogovom za pristanište zelene gajeve i prekrasne dubrave. Bog Veles i boginja Živa dieliše gospodstvo prirode. Kao što poganski Hrvati, tako voliše u početku i kršćani graditi svoje hramove pod zaklonom stoljetnih dubova.

Šume bijahu naravni branik svetista od pohare neprijateljske, a čarobna i tajnovita im samoća potičaše djedove naše, da u tami gajeva svoje manastire i crkvice grade, kako nam to jasno svjedoči množina još i danas postojećih ruševina iz one dobe.

Krasota naravi i veličanstvenost prirode šumske, šušanj i trepet lišća, jeka pjesme i poj pticâ: svi ti čari razigrahu i maštu Hrvata, a on, po naravi pjesnik, oživi doskora šume božanskimi vilami i strašnimi vukodlaci. Pa i iste nam narodne igre i običaji dokazuju, koli je narod hrvatski već od davnine cienio šume, koje mu ne bijahu samo vreloom toli koristne, koli potrebne drвне gradje, no i stecište veselja, igara i zabava njegovih.

Ljubav k šumi potičaše narod, da ih prouči i poblize spozna, te zato i vidimo, da su Hrvati već od pamtivieka poznavali

drveće svojih šuma, a uz ovo i grmlje, korov, da i iste neke trave šumske, kako nam to među ostalim jasno dokazuju slavenska imena bilja. Poznavajuć pako stari Hrvati drveće i bilje svojih šuma, naučiše takodjer i poznavanje plod raznih šumskih divjaka, koji je u kasnu jesen, kad se ugnjili, dosta sladak. Poznato je, da i među divjakami imade sladjih i oporijih.

Već prije spomenusmo, da su stari Hrvati bili i ratari, a kao takovim bilo im je i poznato, da sve bilje dakle i drveće iz sjemena niče. Našav dakle gdje daleko od kućišta tečnu divjaku, a oko nje više mladica, posve je naravna stvar, da su poželili imati takovih stabala i blizu obitalista svojeg, pa su i sjeme sijali i mlade voćke iz šume u blizinu svoju presadjivali, te tim samim već divljake oplemenjivali.

Isto tako znamo, da su djedovi naši tamo, gdje ne bi već bilo blizu crkve ili hrama divljake ili šume, nasadjivali krošnate lipe.

Kako svim narodom prošlosti, tako bje i starim Hrvatom drvo mal ne najpotrebnijom tvarju; iz drva gradili su si stanove, pravili orudje, da i isti bojni štit. Gledajući pako i ra-beći otc i naši drvlje i šume opaziše, da su raznom drveću razna svojstva obzirom na uporabljivost istog, jedno je vitko, drugo grbavo, jedno tvrdo, drugo mehko, ter su narodu jur u davnini rabila svojstva drveća u prispodobah i opisih, n. pr. ljeskov je korien čvorav, gladak kao mlada hrastova kora, zamladjuje kao vrbu, junak je jak kao hrast, djevojka vita kao jela i t. d.

Nu ako i jesu djedovi naši u obće znali cijeniti drvo i šume, to su ipak prije svega imali glavnu skrb i njegu oko svetih gajeva i lugova, gdje su se bogovom žrtve doprinasale i pravica sudila.

U takovih gajevih bilo je zabranjeno loviti, a nije ni dozvoljeno bilo svakomu i u svako doba obilaziti otuda. Ta zabrana ostala je nadalje i za kršćanske dobe u krieposti. Kad Hrvati kršćanstvo poprimiše, pripadoše dotični sveti gajevi i lugovi crkvam i kralju. Preobilje šumâ one dobe priećilo je u mnogih krajevih domovine naše napredak kulture tako, da se je gotovo zaslugom smatralo, ako ih je tko krčio i sjekao, pa odtale i dolazi ono, da su se šume u prvom vieku poviesti naše nalazile još izvan vlastništva pojedinaca, a i dugo još nosile biljeg obćeg vlastništva.

Koliko bi komu drva trebalo, toliko bi si po volji i po izboru u susjednih šumah posjekao i izradio, ta šuma je rasla, dok je čovjek spavao, a narod ju smatraše obćim darom božjim poput vode.

Uz drvo davahu šume djedovom našim ipak još i ine koristi, a to prije svega žirovinu i pašu. Buduć pako da je u zatvorenih šumah slaba paša, to si je narod prebirajuć sječom šume na daleko po malo stvarao žirovnjake, pašnike i livade.

Znamo nadalje, da dub ne rodi svake godine i svagdje jednako, kao što i ne uspjeva svud i svagdje, zato nalazimo, da su već u najstarije doba ona sela ili zadruge, u čijih bi šumah za nerodnih godina žir bolje urodio, tražile od inih za žirenje neku odštetu, obićno desetinu, i po tom se dakle datira tom desetinom prva vrijednost šuma. To je bilo uzrokom, da su si pojedine obćine i zadruge počele prisvajati šume, koje dosad nisu imale vlasnika, označujući im medje i granice. I tako su šume sve po malo dobivale privatno posjedovni značaj.

U primorju pako bijaše jur od davnine prodaja za porabu nuždnog stabalja obćim nutkalom prisvajanja šumâ, jer kako nas poviest uči, tjerala se je već od davnine sa hrastovinom i vinom živahna trgovina medju dalmatinskim i italiskimi primorskim gradovi.

Vidimo dakle, da su šume pružale djedovom našim već od davnine tolika i tako raznolika dobra i koristi, da možemo pravom već iz jedinoga toga razloga uztvrditi, da je narod naš umio već od vajakada bogatstvo svojih šuma poznavati i cijeniti.

V.

Sliedimo li i nadalje tečaj poviesti naroda našega sa gledišta obće kulturnoga za prvih vjekova njegova obitavanja na jugu, to opažamo prije svega, da je javni kao i domaći život starih Hrvata u VI. i VII. stoljeću još koprenom zastrt, ter spomenici ove dobe još slabo proučeni, nu već za X. i dalnje vjekove nalazimo povjestno gradivo bolje proučeno i spoznavano. Istodobni razvoj mlietačke republike pako i prema njezine moći na jadranskom moru, zatim prelaz križara u svete krajeve hrvatskim stranami, morahu nedvojbeno djelovati i na državni i kulturni razvoj Hrvatske.

Doskora već vidimo, gdje se svećenstvo i plemstvo uz gradjanstvo bitno razlikuje od stališa seljačkog. Povlasti i prava prvanjih danomice rastu, dočim od onog časa, kad nam kraljevska porodica izumre, pada u nas i kraljevski ugled. U gornjoj se Hrvatskoj poče doskora feudalizam širiti, vlastelini preotimlju slobostine seljačtvu, koje se nevoljno podaje u kmetove. Pojam privatnog posjeda i sobstvenog vlastništva već je dobrano razvijen, da i iste šume već postaju biti predmet sobstvenog i vrijednog posjeda.

Obrt i trgovina još svedjer cvatu, akoprem se Mlietčani već naprezaju osjegurati svojoj republici trgovinu s našimi krajevi, to je ipak i doticaj s ostalom Italijom sve to veći i življi bivao. Ista hrvatska mladež polazi talijanske škole, al i opet i talijanski trgovci i obrtnici naseljuju se kod nas, a doskoraje već i latinština zavládala u crkvi u mjesto stare hrvaštine.

U dvanaestom vieku pako već se i u nas počimlju kmetovi smatrati pukom stvarju, bogatstvo se velikaša broji baš i po broju kmetova, osobito u onih predjelih, gdje su nastali razni kraljevski gradovi i tvrđje. Jedina se Dalmacija i Primorje još otimlju, da uzdrže stari i slobodni hrvatski značaj. Starosjedioci Hrvati strogo se već luče od podjarmljenih ili novo naseljenih kmetova spajinskih. Plemić ne plaća ništa u državnu blagajnu, ali zato mora u rat, da krvlju plati narodu i zemlji, dočim mu kmet na ime podavaka mora služiti. Kmet naviknut baviti se ratarstvom, neće i ne može da ostavi spajiju, van da uteče u grad, da se kakvomu zanatu poda. Pa i isti slobodnjaci, morajuć plaćati ogromne daće, volili su često postati kmetovi, samo da se otresu tih nesnosnih daća. I tako vidimo, da se već u XIV. vieku jedan hrani od žuljeva drugoga. Seljak slobodnjak bude kmetom, pa lenjari, jer niti vidi, a kamo li da sam uživa koristi svojega truda, a kao što se je prije ponosio radom i imovinom, tako ju je od sada zapušćivao. Iz slobodnog seljaka postaje vremenom puko orudje bez misli i uzvišenijeg pregnuća.

U to doba poviesti naše padaju takodjer i začeci domaćih razmirica medju plemstvom i svećenstvom i silni mlietačko-hrvatski bojevi, koji sve to više upropašćivahu još do mala silnu i veliku hrvatsku kraljevinu. Za kralja Bele IV. pako (god. 1241—1242.) vidimo gornju Hrvatsku pozorištem divljih

tatarskih navala. Tatari razoriše gradove, a sva zemlja od Čezme do Zagreba bje poharana i oplačkana, liepi ti krajevi ostaše pusti i neobradjeni. Posve je jasno, da uz takove tužne okolnosti kulturno stanje i gospodarski razvoj domovine naše nije mogao napredovati.

Već spomenusmo, da u ovo doba postaje upliv mlietačke republike, te jadranske Karthage, sve to pogubnijim po trgovinu i moć hrvatskih primorskih gradova. Politika mlietačka išla je prije svega za tim, da si utemeljenjem naselbina na iztočnoj obali jadranskoga mora osjegura trgovačku svezu sa iztokom. I tako vidimo, gdje se glas o moćnoj republici širi diljem svijeta a to uplivom trgovine, koju tjerase gotovo sa svimi za onda poznatimi zemljama i narodi. Razprostranjenost mlietačke trgovine zabilježena je po nebrojenih trgovačkih ugovorih sa raznim obćinama i narodi al osobito sa hrvatskimi primorskim gradovi. Na iztočnoj obali jadranskoga mora nalazimo do mala prva skladišta mlietačkih trgovaca, koja su se ovuda razgranila po mnogih sigurnih naših lukah, i to sbog naših plodina a poglavito naših šuma. Mlietčanom trebovaše sila drvne gradje za brodovlje kao i njihove palače, a ne imajuć više šumâ na poharanib italčkih planinah zalazili bi k nama, da si bud silom bud milom osjeguraju potrebnu gradju. Odtuda i oni potrajni i žestoki bojevi medju Mlietčići i Hrvati, jer gdje si ne moguše prisvojiti naše šume novcem i ugovori, nastojahu, da ih izvojshte silom. Hrvati poznati kao mornari i na glasu za onda graditelji brodova, bili su vazda cilj mlietačkih političara; a hrvatsko primorsko vino, ulje, voće, blago, sol i najizvrstniji brodovni lies bijahu vječnim poticalom njihovih cincarskih želja i težnja.

Mlietčani kao koristoljubni i bezdušni trgovci, pohlepni jedino za blagom i bogatstvom, slabo se brinuše za ostalo; trgovci prije svega ostavljahu svojim kolonijam i posvojenim gradovom najveće slobode, samo da im trgovina bude sjegurna. Zato i ostavi toli slavna inače mlietačka republika uza svu svoju veličajnost, umjetnost i obrtnost za poviest hrvatske kulture tužan spomenik svoga barbarstva, koji će nas još viêkove sjjećati gospodstva mlietačkog lava, a taj je spomenik naš poharani i goli Kras! Grabež, koga je poćinila Mlietačka Hrvatskoj na primorskom Krasu, neoprostiva je spomen gadnog samo-

ljublja. Milijuna, da milijarda najljepših stabala posječeno je, da se pilotaju mlietačke palače i crkve, da se gradi silno vojeno i trgovačko brodovlje, a nikomu ne bijahu na umu posljedice tog vandalskog haranja.

Obećavajuć slobodu i obće blagostanje pretvoriše nam Mlietčani ciela okolišja, da baš čitave pokrajine u strašnu golet i pustoš, a to sve samo za podići veličajnost prestolnice mlietačkih dužda te grada, u kome se za onda skupljaše blago od pol svieta. I tako vidimo, da je, kao što je bio upliv rimski po hrvatsku kulturu i njen razvoj plodonosan, tako bio upliv trgovačke premoći Mlietčana do mala pogubnim i smrtonosnim udarcem za slobodni kulturno-gospodarski razvoj Hrvatske.

Naravno, da ove pogubne posljedice zatora naših primorskih šuma nisu na jedan mah na vidik došle, već tečajem pet dugih stoljeća, pa čovjek zbilja ne zna, bi li se čudio nevjestini ili golemom neznanju svakog narodnog gospodarstva, koje je republika timi nedjeli dokazala.

VI.

Kao što Mlietci, tako imade gotovo svako oyeće mjesto hrvatsko-dalmatinskog primorja svoju trgovačku a i kulturnu poviest, temeljujuću se manje više na društvenom životu samih tih primorskih trgovačkih gradova. Jer kao što su na hrvatskih otocih bile znamenite škverci za brodovlje, tako je i naše primorsko pučanstvo od pamtivieka slayilo poradi svoje mornarske i brodarske vještine.

Od iztočnih obala jadranskog mora prevažali bi brodovi svake vrsti robu u sjegurne hrvatske luke, odkle se onda promet širio dalje po kopnu éa do obala Crnoga mora i Dunava. Medju svimi hrvatskim gradovi prvi nam se iztiče u to doba (XIII. do XIV. stoljeća) ponosni Senj sa Nehaj-gradom. Položajem svojim i kršnom okolinom posta naskoro najznamenitijim trgovačkim gradom, tjerajuć živahnu trgovinu ne samo sa susjednim predjeli, nego i sa inimi gradovi i mjesti jadranske obale, a poglavito sa Mlietci, kao što nam to medju ostalim i mlietačko-senjski trgovački ugovor od god. 1248. dovoljno dokazuje. U XIV. vieku pako nahodimo u Senju već i posebnog mlietačkog konsula, komu bje zadaća bditi nad vršenjem gori spomenutog trgovačkog ugovora medju duždom mlietačkim i

gospodari Senja, možnima knezovi Frankopani. Listina ugovora toga vele je znamenita za proučavanje razvoja svjetske trgovine naše, jer nam ne predočuje samo robu i ine izvozne i uvozne predmete senjske trgovine, nego nam i to kaže, koliko i od koje se robe morala uvoznina plaćati, a koja bje slobodna. Tako se n. pr. tamo ustanovljuje uvoznina na žito po staru mjeru sa 10 soldina, od blaga pako po glavi 4 soldina, a od konja, koji se izvažao, moralo se plaćati deseti dio vrijednosti na ime izvoznine. Nu najvažnijim predmetom senjske izvozne trgovine bilo je gradjevno i ino drvo, pa se je i za ovo morala plaćati neka izvoznina i to 5% od vrijednosti ili kako se tamo veli: „Item che tutti i legnami che se trazera per condurli fuora del colto debia 5 per Co.“ Akoprem su mlietački brodovi na temelju ovog ugovora bili prosti od plaćanja lukarine, to su ipak morali plaćati n. pr. kod krcanja vesala do 15% vrijednosti na ime izvoznine, a isto tako su morali Mlietčani u obće od svega, što bi u Senju tržili, plaćati desetinu u kneževsku blagajnu.

Daće ove, koje su se morale plaćati za izvoženo drvo, sačinjavale bi znameniti dio prihoda senjskih gospodara, knezova Frankopana, za onda najmožnijih hrvatskih velikaša. O njih bi nam još bilo tuj mimogredce spomenuti, da nisu globili svojih podanika poput ine hrvatske vlastele prekomjernimi daćami, osim što su brali desetinu, ter uvozninu na sol i vino⁴ pa su ih baš zato i podanici cienili i štovali.

Neprestani doticaj naših primoraca sa Talijani imao je uroditi u toliko zlim plodom, što se je primorjem našim talijanština danomice širila, čemu su mnogo doprinijeli talijanski trgovci, koji se po naših gradovih nastaniše, te si gdje koji kupiše i zemlje i postadoše vlastelini, pa šireć se sve većma, stvorise tečajem vremena čitave občine; pri tom pridržaše svoje stare običaje da i posebite pravice, a novcem znali bi si od mnogih vladara i raznih povlastica pribaviti, plaćajući u to ime posebne danke u ime poreza. Razmatrajući svoje obrtno-trgovačke odnošaje prema Italiji, nismo još ništa spomenuli o posjedovnih i pravnih odnošajih XIII. i XIV. vieka u nas.

Osvrnimo li se i na to, to vidimo, da, dočim u najstarije doba obstanka naroda našeg u današnjoj mu domovini još ne imamo pisanih zakona i pravnih spomenika sa gledišta obće

kulture, već u XII. vieku imamo pisanih spomenika, koji nam predočuju tadanji društveni kao i javni život. Ti spomenici pako jesu krčki i senjski statut, zakoni kastavski, grbaljski, riečki, šibenički i spljetski, a među ovimi opet najstariji su sačuvani zakoni otoka Krka od g. 1214. i onda zakon viodolski od god. 1280.

Obazriemo li se točnije na ove spomenike, to nalazimo prije svega u krčkom statutu od god. 1388. sadržane i neke posebne ustanove, kojima se zabranjuje bezvlastno siećenje liesa po tuđjih šumah, i to toli liesa za bačve i bednje, kao i gradju u obće, dočim ipak u inih statutih one dobe ne nalazimo tomu sličnih ustanova. dapače neki, n. pr. senjski statut još i naročito podjeljuje senjskim plemićem pravo prostog i neograničenog siećenja drvlja po svih senjskih planinah. Posljedice ove povlasti senjskih plemića osjećaju Senjani još i danas dosta gorko, jer duž čitavog hrvatskog primorja nije pogled Krasa grozniji od onoga u okolišu toga grada.

Krčkim se statutom zabranjuje nadalje i paša po tuđjih pašnicih ili gajistih, durmunih zvanih, dapače se tamo ustanovljuje i dosti velika globa od tri cekina u zlatu za svaki komad marhe, koja bi počinila kakovu štetu pasenjem po tuđjih durmunih. Isto se tako naredjuje, da će onaj, čija bi marha zalazila na pasu susjedne koje občine, bilo to na pašnik ili u drvnik, bez dozvole vlasnika pašnika, morati platiti globu od 20 soldina; ako li su se pako susjedi za zajedničku pašu pogodili, to bje slobodno žiteljem danju puštati stoku i na pašnik takove susjedne občine, ali se ista morala noćju bezuvjetno opet kući odganjati. Odredba, za koju znamo, da još i dan danas postoji.

Vidimo dakle, da se je ne samo pravo posjeda, već i zloporaba istog nastojalo krčkim statutom prepriečiti i braniti. Neposredno nas pako taj statut još i upućuje na zaključak, da su već i u ovo doba krčke šume morale prilično proredjene biti, imajuć više služiti pašnikom, nego li drvnikom.

Da su pako u ovo doba već i obći pojmovi zemljišnog posjeda u nas prilično razviti bili, svjedoči nam među ostalim i tako zvani istarski razvodnik od god. 1325. Razvodnik ovaj primjerak je staro-hrvatskih razvodnih t. j. medjašnih i posjedovnih listina, a predočuje nam, kako se je u nas običavalo

označivati medje i granice pojedinih obćinskih i inih posjeda, bud biljezi naravnih granica i razmedja, kao što su to potoci, gorske kose, vode, stari dubovi i t. d., bud pako i kojim posebno ustanovljenim znakom kao n. pr. sa stupovi, križevi, šancevi, jarci i t. d.

Mjestimice su se takova mjesta umjetnih razmedja takodjer i tako ustanovljivala, da su po dva momka prepirućih se susjednih stranaka, istodobno počimajuć, suprotnim pravcem prema strani buduće razmedje jurila, a tamo, gdje bi se slučajno sastali, udarila bi se nova medja.

Ustanovljivanje medja bilo je vazda dogovorno uz sudjelovanje odaslanika raznih stranaka, od kojih bi svaka po dovršenu poslu dobila po jedan primjerak autentično podpisanog zapisnika, ob obavljenom razvodu. Propis bijaše starodavan i to, da se imadu medje, označene u razvodniku, jayno narodu oglasiti, a ravnanja radi i po mogućnosti trajno označiti. Svaki bi se pako protupravni prestup takovih medja kaznio globom, i to bez razlike bio počinjen danju ili noćju, a inače služili su ovakovi razvodnici još i kao znak prava koje stranke na uživanje kojeg zemljišta, pašnika i t. d. Tko bi tako ustanovljenu javnu medju svojevóljno porušio, kaznio bi se u nekih stranah ća i smrću. Medje takove obilazili bi knezovi (glavari) susjednih obćina sporazumno od godine do godine, uzimajuć tom sgodom sobom po nekoliko dječaka iz susjednih sela, koje bi onda na mjestih, gdje bje medja dvojbeno označena, izkuškali i iztukli, da si pamteć mjesto, gdje su bijeni bili, i razmedju zapamte, da budu onda prema potrebi i sami dojdućemu naraštaju mogli biti vodići i svjedoci prigodnih možebitnih razmirica sbog povriede razmedja s jedne ili druge strane.

VII.

Do sada nismo još ništa spomenuli ob odnosajih lova u starih Hrvata, akoprem je poznato. da je lov kod svih naroda od vajkada u nekom savezu sa sudbinom šumâ. Ne ima dvojbe, da su i Hrvati od starine lov lovili, dapaće znamo, da se je zatiranje grabežljive zvieradi brojilo u zasluge i junaćva. Braniti svoje i stoku svoju od pogibeljne zvieradi bijaše nedvojbeno prvim poticalom lovcu, da zvierad lovi. Nu lov, kako znamo, nije se lovio samo na zvierad, no i na koristanu i ple-

menitu divjač. Uz hranivo meso bila je koža vriednim dobitkom lovcu.

Poviest naroda i zemlje naše uči nas nadalje, da je lov po ovih krajevih od pamtivieka izdašan bio; medjedi, vuci, jeleni, vepri, srne, lisice, zecevi, vidre, kune i nebrojena perad oživljivali su silne prašume stare Ilirije.

Nu kao što kod svih naroda i u svih zemljah napredkom kulture nestaje šumâ i zvieradi a i plemenite divjači, tako je po malo kod nas, ponajpače ondje bivalo, gdje su se od starine mnogi žitelji izključivo i poglavito bavili lovom, prodavajuć krzno ubijenih životinja. Znamo dapače i to, da su se medju stare kraljevske daće takodjer i tako zvane mandunariae brojile t. j. podavci kuninih koža. Isto nam svjedoče još i kasniji zakoni, koji propisuju kmetovom nekih krajeva, da su dužni svojim gospodarom takove mandunariae davati n. pr. kmetovom kaptola zagrebačkoga.

Nu kao što je bio lov izprvice neograničen i slobodan svakomu bez razlike, to skoro vidimo, da se i ovo obće pravo počelo po malo ograničivati. Prije svega bio je proglašen lov na plemenitu divjač izključivim pravom kralja i plemstva. Kmeti pako i seljaci smjedoše kasnije samo još zvierad loviti, odnosno ubijati, za svaku zvier pako dobivali bi mjestimice i stanovite nagrade. Tako n. pr. i poznati poljički statut već obećaje svakomu, koji bi ubio vuka, stanovitu nagradu u to ime. U XIV. vieku već nalazimo lov malo ne uključivim pravom plemstva, jer se lov i kod nas od starine smatrao vele plemenitom zabavom, dostojnom prije svega junaka i plemića.

U to doba nalazimo u Hrvatskoj već i pojedine velikaše, koji su si po predjelih, gdje je lov osobito izdašan bio, dali sagraditi posebna lovačka pristaništa ili dvorce i kule, kamo bi ovećimi pratnjami od vremena do vremena na zabavu izašli. Ovakove kule nazivao je narod mjestimice kasteli, od tuda i ime kastelana, t. j. pridievak onoga, koji je imao pažnju i nadzor ovih kastela i lovišta voditi. Ovi bi kastelani vazda prebivali na takovih imanjih, imajuć bditi ne samo nad redom i uzgojem perivoja i zvjerinjaka, nego i nad inimi obližnjimi šumami, te su uz to imali pobirati i daće za žirovinu i ribolov, ter paziti, da se medje posjeda ne bi mienjale ili krnjile, a ako li su takove kule kraj riekâ bile, pobirali su i kirije od prevoza

i mitnica takovih gradina na ime gospodara. I tako možemo donekle u ovih kastelanih u nas pravom nazirati zamet kasnijemu gospodarsko-šumarskomu upravnomu osoblju na imanjih hrvatskih velikaša. Konačno pako bismo još mogli i to spomenuti, da je u Hrvatskoj bila već od starine običajna hajka, al uz ovu i lov sa zamkami, osobito sa zamkami po jamah, zatim lov na konjih i sulicami. Osobna smionost i uztrajnost biljeg su lovaca ove dobe.

VIII.

Poviest naroda hrvatskoga, posebice primorskoga, počam od XIV. stoljeća dalje, uči nas, kako je po tih krajevih talijansko-romanski upliv sve to više mah preoteo. Talijanska kultura i jezik posta našim primorcem do skora svojinom. mladići najotmenijih hrvatskih obitelji polazili bi u Italiju na nauke, budući da u ono doba u nas javnih škola ne bijaše. Naročito pako bijahu Rim i Bologna milim stecištem tih nadebudnih hrvatskih sokolovića, a obće je poznato, da nam je univerza bolonežka uzgojila mnoge i vele učene muževe, dapače znamo, da se tamo kasnije i posebno učilište za mladiće naših krajeva osnovalo. Uz bogoslovne i pravne nauke učili su se takodjer i spisi starih klasika, a uz ove i spisi noviji italskih pisaca, koji baš u to doba u svojih spisih razglabahu i naučahu razne poljodjelske kao i obće gospodarske zadaće. Istina je doduše, da je i u ovo doba jošte u Italiji glavni osnov gospodarstvu još uvijek onaj starih Rimljana, al se je ipak u mnogom već prilagodio zahtjevom dobe.

Medju najznamenitije obće gospodarske pisce ove dobe brojimo prije svega bolonežkog senatora Petra Crescentija, koji je već godine 1300. napisao gospodarsko djelo pod naslovom: „*In commodum ruralium*“, gdje u 12. knjizi medju ostalim takodjer i „o naravi, vrsti i načinu porabe hrašća, plodova i zvieri, koje su čovjeku koristne“ govori. Nadalje razpravlja u sedmoj knjizi istog djela, kako je potrebno, da se šume, koje su odviše guste, prorodjuju i čiste, jer da će onda bolje rasti, spominjući ipak, da se to samo na takove šume proteže, koje ne budu služile jedino za ogriev, već više za uzgoj liesa i gradje.

Obzirom na vrieme obave takova prorodjivanja spominje petgodišnje razdobje najboljim. U jednom od daljnjih poglavlja pako

razpravlja ob uzgoju umjetno sadjenih šuma, preporučujući obzirom na to, da se po dolinah i boljem tlu imade saditi pitomi kesten, na kamenom i ilovastom tlu pako hrast cer. Za primorske i toplije krajeve preporučuje uzgajanje mandula, jabuka, maslina i smokava, al i sadjenje paoma i datulja, mni je, da bi se moglo izplatiti i t. d. Već iz ovog u kratko spomenutog sadržaja nekih poglavlja rečenog djela moći je razabrati veličnost mu po razvoj šumarsko-gospodarskog umjeća.

Djelo Crescentijevo bude već godine 1474. na njemački jezik prevedeno i tiskano, a god. 1478. u Fiorenci i na latinskom jeziku tiskano. Obzirom na ono pako, što na početku tog odsjeka spomenusmo, ne dvojimo, da su špisi P. Crescentija i u naših stranah plodonosno djelovali na šumarsko-gospodarske odnošaje i napredak, pak ih zaoto tuj i iztaknusmo.

IX.

Dočim smo pod vladari domaće kraljevske obitelji, a još i kasnije za dobe zajedničkih ugarsko-hrvatskih kraljeva spominjali domovinu svoju ponosnu, slavnu i moćnu, to ju, kako nas poviest uči, otc i naši već početkom XVI. vieka tužno nazivlju „Reliquiae reliquarum“ t. j. ostanci ostanaka kraljevstva. Najgrozniji ratovi izpunjuju sada već listine poviesti narodnog nam života one dobe. Veći dio kraljevstva pade pod Turčina, a ostala nam domovina ostade pusta i prazna s tolikih ratova.

Njemačko-austrijska politika idući za tim, da skupi hrvatske zemlje pod svoje, više nam nanie nevolje, nego li pomoći. Turski divjački čopori navaljujući sa svih strana u zemlju našu, palje sela i gradove, odvajajući biedni narod u robiju tako, da se je isti stao jatovice iz domovine seliti.

I tako vidimo, kako tečajem XVII. vieka kod nas nasta prava seoba naroda, kakove nisu pretrpjeli drugi sretniji narodi, ni u davno barbarsko doba sveobće seobe naroda. Polja i sela ostaše do mala pusta i neobradjena, a preostali narod bježao je u gradove i šume, da si bar život spasi.

U to doba nasta u nas i poslovice: „kamo tursko kopito zagazi, tamo trava više ne raste.“

Uz ovakove se tužne socijalne i državne odnošaje dakako slabo mogla razvijati kultura i gospodarstvo u Hrvatskoj. Turčin, Mlietčić i domaće razpre i bune, dovedoše nam do mala

domovinu na rub propasti. Silne i neprestane borbe za obstanak iztrošile su blagajnu kraljevine a i velikaša tako, da su se velika imanja uz neznatne svote davala u zalog, samo da se ma i najpotrebniji novac za vojsku namakne. Naravno je, da je uz take odnošaje i kraljevska ratna pripomoć „subsidium“ zvana, bila vele neznatna, i to tim neznatnija, što se je, kao što to jur iztaknuso, velik dio naroda u to doba bio odselio u susjedne sretnije zemlje, tako da je Hrvatska pod konac XVI. vieka brojila samo još tri tisuće poreznih kuća, dočim je prije u sretnije doba sama županija križevačka brojila do dvanaest hiljada porezovnika dimnjaka!

Na svu tu nevolju pobuniše se još i g. 1572. kmetovi Zagorja, Kranjske i susjedne Štajerske, proglasivši javno „mužku puntu.“ Koli je tužno pako moralo biti stanje tih nevoljnih kmetova u ovo doba, možemo najbolje razabrati iz rieči samoga ugarskoga primasa Vrančića, koji je kralju govorio: „Znaj milostivi kralju, da u nas živine bolje i poštenije živu pod svojimi gospodari, nego li ovi siromašni kmetovi.“ Nije dakle ni čudo, kad se napokon „za stare pravice“ diljem pobuniše, voleć izgubiti glavu, nego li i nadalje takov život živjeti. I tako vidimo gdje jadni hrvatski seljaci god. 1573. zapisaše u hrvatsku poviest.

Užasni ti bojevi opustošile nam do kraja zemlju i uništile gradove i sela. Al i grozno osvetile se plemići i opet pokorenim seljakom, jer nam poviest spominje, da u Zagorju nije bilo stabla, na kojem ne bi visjeo po koji seljak, a gdje gdje i po desetak njih na jednom drvu!

Propade sila junačkih desnica a još više radnih sila, koje bi bile imale obdjelavati ove krajeve osiromašene nam domovine. Mnogi dielovi napućenoga još ostatka ostadoše sada pusti, dok se tek iza decenija novim pomladkom ne pridigoše i iznovice napučiše kmetske kolibice . . .

X.

Ob obćem javnom pravu za najstarijeg boravka naroda našeg na slavenskom jugu ne znamo skoro ništa, al nas već i prije spomenuti razvodi, ugovori i zakoni pojedinih gradova i mjestnih zajednica dovoljno upućuju, da su se pravni odnošaji i pojmovi jur za rana i u nas udomili. Godine 1514. pako naila-

zimo po prvi puta (za vladanja kralja Vladislava II.), da je neki Verböczius napisao djelo, oblikom i sadržajem neku vrst obćeg zakonika pod naslovom „tripartitum“, gdje nam se prikazuju skupno i dovoljnom točnošću i obširnošću obći javno-pravni odnošaji domovine naše u sriednjem vieku. „Tripartitum“ ovaj nije samo po svakog kulturnog historika važan, već i po tom, što u njem nalazimo spomenutu i po gdjejkoju gospodarsko-kulturnu ustanovu, između kojih nam budi tuj n. pr. samo spomenut §. 33., kojim se zabranjuje siećenje drvlja i pašarenje po tudjih lugovih, smatrajuć svaki prestupak ove zabrane kažnjivim činom. Iz njeg razabiremo nadalje, da se je već u XVI. vieku i u nas bilo udomilo regalno pravo nad šumami, to jest vrhovno vlastništvo kralja i velikaša državnih nad šumskim posjedom pravno podčinjenog im teritorija.

Spominje se tamo medju ostalim i članak XVIII. poznatog Vladislavskog dekreta, kojim se nastojaše urediti jur nastavše razmirice medju kmetovi i vlastelom i to poradi spomenutih regalnih pravica, a jedan od najvažnijih povoda tomu bilo je uživanje paše i žirovine od strane kmetova u vlastelinskih šumah. Akoprem je, kako vidismo, u staro doba svaki posjednik šume bio ujedno jedini pravni uživaoc šumskih plodina, to se je ipak kasnije usljed uvedenja regalnog iliti kraljevskog prava lova nad svimi šumami u obće i pojam posjedovnog vlastništva i uživanja šumâ stao tumačiti sve više i više na uštrb maloposjednikâ, seljakâ i kmetova, a u prilog vlastelinâ, dok si napokon i u nas, poput inih zapadno-europejskih zemalja, teritorijalni vlastodržci ne prisvojiše sve vrhovno pravo nad svimi šumami podčinjenih im krajeva bez razlike, zahtievajuć neko novo vrhovno obće posjedovno pravo absolutnog vrhovnog nadzora i suvlastništva nad svimi šumami unutar medja obsega si javne moći.

I tako vidimo, da je državno plemstvo po volji gospodarilo zemljom i kmetovi. Kmet se konačno smatraše robom vlastelina, a bogatstvo gospodarevo brojilo se po broju podčinjenih mu kmetova.

Sjetimo li se nadalje, da je u srednjem vieku uz ratovanje lov bio jedinom zabavom dostojnom slobodnog i plemenitog muža, ter da su šume, davajuće želud za tovenje krmadi i pašu za stoku, bile jur i ciene i vriednost, tad si lasno možemo

protumačiti pohlepu vlastele, da si prisvoje vrhovna posjednička prava nad šumami. Odatle i dolazi, da su već tečajem XVI. vieka malo ne sve obćinske šume u Hrvatskoj prešle u ruke ili bar posredno vlastništvo vlastelina, te to bje baš i razlog onim silnim razmiricam i opetovanim sveudiljnim tužbama kmetova i seljačtva na gospodu sbog otimačine šumâ i bezpravnog kraćenja paše i žirenja kmetovom. K nam se je preneo taj pojam regalnog vrhovnog suvlastništva gospode nad šumami njemačko-austrijanskim uplivom i dolazkom raznih inostranih plemićkih obitelji u naše krajeve, koje bi dvor po tadanjem običaju s imanji i imetkom izumrlih nam domaćih velikaških porodica za kojekakove često usluge nadarivao. Već spomenusmo, da je gospodu osobito plemenita zabava lova poticala, da se i za seljačkim šumskim posjedom otimahu, nastojeć uz to i o tom, da starodavno narodno hrvatsko pravo lova kmetovom oduzmu. Zato i vidimo, gdje se već i člankom XVIII. rečenog vladislavskog dekreta i u Hrvatskoj regalno pravo lova zakonom potvrđuje, naredjujuć, da je odsele u Hrvatskoj slobodno samo plemiću, koji je hrvatski indigenat stekao, lov loviti. Seljačtvu pako a i gradjanstvu zabranjen bje lov na plemenitu divjač. Jedino u Dalmaciji, koja je u to doba većim dielom već pod mlietačkom vlašću stojala, obstojalo je još i nadalje pravo nošenja oružja i lovljenja.

Lov pako na divjač i zvierad sa svojimi stotrukimi tegobami i pogibelji smatrao se je tada najdostojnijom zabavom, mač, nož i sulica — uz muževnu snagu i odvažnost odlučivahu tada često još lovnu sreću, jer lov s puškama za onda još ne bje poznat.

XI.

Sliedeć i nadalje hrvatsku narodnu poviest vidimo, da je baš oko polovice XVI. vieka slaba napućenost Dalmacije usljed viećnih turskih i inih ratova prinukala mlietačku gospodu, da snube naseljenike žitelje iz Bosne, davajuć im zakloništa i zemljišta okol dalmatinskih gradova. Uskoci ovi dobivali bi uz svoje potrebno zemljište za težanje još i potrebne pašnike za stoku si, koja je većim dielom od koza sastojala. Nasuprot pako bili su ti naseljenici dužni davati republici daću „*erbatico*“ zvanu, ter priznati vrhovno gospodstvo Mlietčana.

Al i osim toga još si je jedno pravo pridržala republika (i to po svih šumah Dalmacije i Primorja bez razlike), a to je pravo sječe i izbora liesa i gradje za brodove i lagune. Poviest nam pako kaže, da su Istra, Primorje i Dalmacija imale još oko god. 1430. do 200.000 hektara liepih hrastovih, jelovih i bukovih visokih šuma! Spomenuto se pravo republike zvaše „reservom.“ Pravo ovo posta vremenom neugodnim teretom naroda, a dalje i bitnim uzrokom današnje pustoši dalmatinskih pećina. Na temelju bo ove reserve nije pućanstvo samo moralo lies sjeći i izradjivati, no i isti bezplatno do morskih luka dovažati. Žiteljstvo željno riešiti se ove nepravedne i nešnosne robote, vidje u čarnih za onda još dalmatinskih šumah glavni povod svoje nesreće, pa da se je rieši, stade neuko, baš divjački šume krćiti i haraćiti, uništjući svaki i slijednji hrastić, koji bi mogao jednom ponosnim stablom narasti, samo da nestane liesa, koga bi morali republici izraditi i k moru privesti. I tako vidimo, da je jedno stoljeće mlietačkog gospodstva bilo kadro opustošiti do skrajnosti divne i čarne nekoć dalmatinske šume.

Mlietćanom trebaše, kako znamo, sila drva, a ponajpače tvrda drva — hrastovine. Tà prije dvanaestog vieka bijaše sva Venecija od drva sagradjena, dà i isti grad duždin bio je onda još iz drva. Tek strašni požar, koji je početkom XIII. vieka malo ne pol Venecije poharao, sklonu Mlietćane, da grade kuće od kamena. Nu baš sada se tek trebovala silna gradja za pilotanje lagunâ, na kojih se ponosito dizahu crkve i palače Venecije! Ta jedina crkva „Santa Maria della Salute“ kažu, da stoji na 1,200.000 komada hrastovih pilota!

A koliko je tek trebalo hrastovine za gradnju trgovačkog i vojnog brodovlja silne ove republike! Osobito za ovo potonje, jer se u to doba još flota poglavito sastojala od galija, koje su u ratu brzo, dapače često već i u prvoj bitci propale.

Buduć pako Mlietćani nisu našli dovoljno drva u bližnjih okružjućih ih brdinah, gdje su za onda bili sami borici, jelici i bukvici, to su bili baš i prisiljeni dobavljati hrastovinu iz onih zemalja, gdje su u ono doba bili najkrasniji hrastici, t. j. iz Istre i Dalmacije. Ovo će biti ujedno i bitni jedan razlog, da su uprav ove zemlje najprije zavojštili i osvojiti ih nastojali. Čini se medjutim, da su se kasnije i sami Mlietćani prepali

svojih nedjela, ter zato i proglasiše razne šumarsko-zaštitne naredbe, al žalibog bilo je već prekasno. Koje li su to pako ustanove, o tom ćemo kasnije još govoriti, — za sada biti će dovoljno, da zapamtimo zamet pustoši i strašne goljeti našeg primorskog Krasa i uzroke njegovog postanka.

Tuj bismo još mogli spomenuti i to, da je slično pravo reserve postojalo takodjer i u Istriji jur od g. 1452., koje godine bude ujedno i po prvi puta izdan neki obći šumski red, kasnije u godinah 1475., 1771., 1777., 1758. promijenjen i popunjen. Reservatno pravo države na drvo šumâ Istre, Kranjske i Koruške imalo je prije svega svrhu osjegurati tršćanskoj mornarnici potrebni brodovni lies, te se protezaše naravno i tuj na sve šume bez razlike posjeda. Ovo rezervatno pravo po tih stranah bje tek g. 1819. dokinuto, odkada se brodovni lies za državnu mornaricu izključivo iz naših krajiških šuma vadio.

XII.

Poradi vječnih vanjskih i unutarnjih borba ponestalo bi u XVII. vieku više puta najbogatijim velikašem novca tako, da su, kao što već iztaknusmo, za male svote ciela imanja zalagali. Napokon se je morao proti tomu opasnomu zalaganju dobara godine 1675. i posebni državni zakon stvoriti.

Tužni gospodarski odnošaji u nas još su bivali i gorji, jer se ni trgovina nije mogla tjerati. Zaprieke trgovini hrvatskoj bile su velike carine na granicah austrijskih zemalja na vino i žito, a najveću nevolju zadade komora gradačka pod konac toga vieka, zatvorivši jadransko more t. j. hrvatske primorske luke. U Dalmaciji pako, koja je sada već bila sva mlietačka, kao u gradovih tako i na otocih, usriedotočila se sva mudrost, sila i egoizam republike. Svi proizvodi osim vina, koje su slobodno po volji izvozili, morali su se voziti u Veneciju, drugamo ih nisu smieli prodavati, a samo u Mlietcih smieli su kupovati Dalmatinci, što bi im trebalo, iz drugih gradova nisu smieli dovoziti robe za svoje potrebe.

Tri glavna starohrvatska obrta, koja su u ovoj zemlji cvala, odkad ju u obće jasno poznajemo u poviesti, radnju suknja, gradjenje brodova i ribarstvo stegnuše Mlietčani koliko samo mogoš.

Osobito je pako republika pazila na gradnju brodova pozornim okom i to zato, da se ne sagrađe brodovi inostranim državam ili možebit čak i neprijateljem njezinim. Ne samo na broj brodova već i na veličinu pazilo se, dok napokon koncem XVII. vieka ne izadje i zakon, kojim se zabranilo Dalmatincem graditi brodove iznad 500 vagana, dakle da se ne grade ladje već maljušni trabakuli, koji se ne smiedoše usuditi, da zaplove velikim morem u strani svijet, već da se povlače uz obale otokâ i gradova.

Tako je Venecija zatvarala Dalmaciji sav veliki svijet, u koji su odsada sinovi dalmatinski samo na mlietačkih brodovih zabroditi mogli, da pronose mlietačku slavu i donose bogatstvo Veneciji.

Jedini otvoreni put trgovini ostavi republika prema Turskoj, za koji nije međjutim nijedne nove ceste izgradila, već se je roba na konjih i karavanah iznosila i dovodila, pa i tu trgovinu je tako uredila, da bitnu i neposrednu korist crpiše Turci i Mlietčani. Hrvati, podanici Turske, donašahu na sajmove svoje domaće proizvode i dovadjahu blago u velikom broju, a izvažahu sol, vino, ulje i inozemne proizvode, donešene od Mlietčana.

Zemljište gradova bilo je tako uzko i maleno, da nije bilo kadro prehraniti građanstvo, zato si kupovahu hranu od turskih podanika. Najglavnije tržište bilo je to doba u Spljetu, koje je samo republici nosilo do 100.000 for. na godinu, premda je grad tečajem turskih ratova izgubio svoje znamenite uljike, jer ih Turei izsjekoše, kako su to činili i drugud po Dalmaciji.

Najznamenitija skela za blago bila je pako u Zadru, odakle se svake godine oko 16.000 volova u Mlietke odpremalo. Seljačtvo u Dalmaciji živilo je većim dielom u vrlo čudnih odnosajih. Bilo je dosta selâ, koja su plaćala danke Turkom i Mlietčanom. Turski podanici uzimali bi zemlje gradjana u neku vrst zakupa i davali bi od njih treći ili četvrti dio ploda. Većinom bi dakle gradske zemlje obdijelavali samo turski podanici, buduće domaćih seljaka nije bilo, jer je oko gradova bolja polovica sela tečajem turskih ratova izčeznula, a narod izginuo. Sjetimo li se još uz to, da je to doba i malo ne sva Slavonija bila pod Turčinom, to vidimo, da su za onda po svoj Hrvatskoj većinom odnošaji nepovoljni obrtu i trgovini, i producente i konsumente trle su još uvijek posljedice nevoljâ iz XVI. vieka.

Kako da dignemo svoje bačvarstvo?

Piše M. Radošević.

Bez halata ne ima zanata, a koliku je važnost baš orudje dobilo iza dobe Engleza Watt-a, te njegovih ženijalnih nasljednika Whitworta, Borsiga, Zimmermanna, zatim Redtenbachera, Karmarša i drugih za sav obrtno-industrijalni rad, dokazuje nam i silna razlika materijalnog napredka izmedju racijonalnog rada, uzmimo englezkog, belgijskog i t. d. i primitivnog proizvodjanja bud organskog, bud neorganičkog tvoriva u onih krunovinah, koje ne sliediše pomenute mužeye na tehničkom polju — recimo u Ruskoj i Turskoj, gdje se primitivnim orudjem služe. Ondje dignu umno orudje proste zanatlije u mnogih slučajevih do milionara, a ovdje ili propadaju i najmoćniji obrtnici ili se bar ne dižu.

Otkada su parulje stale preotimati radnju ručnu te vodenu i vjetrovnu, pokrenula su i narodna gospodarstva sasvim drugim pravcem, a u borbi ovoj nadvladaše parni motori toli sjajno i sve druge pokretače onim primjerom, kako ga jur gore individualno spomenuh, i obsegom velikih država, te vidimo koli se rapidno diže novčarstvo n. pr. u Englezkoj, Švici, Belgiji itd, spram onim državam, u kojih parulja još ni danas ne imamo. ili ih na prste prebrojiti možemo, kako to u Turskoj i Rusiji slučaj.

Kakvim se god je načinom u posljednjih 60—70 godina broj paruljâ umnožao, onako postale su i dotične države na štetu susjednih bogatije, a promotrimo li skok, kojim su se umnožale parulje u Englezkoj od god. 1810—1860. to nas statistika uči, da je ovih Englezka g. 1810. samo na 5000 brojila, a već godine 1860. više od 40.000. Malom razlikom umnožiše se istim razmjerjem parulje u Francezkoj, Belgiji, Švici, Njemačkoj, Americi i t. d. — Da su pako baš parulje uzrokom, što su neke države na teret drugih, što no se kaže, preko noći obogatile, to valjda i naša Hrvatska dobro osjeća, jer se mi ni danas ne služimo niti domaćim ruhom, niti jelom, niti pilom, niti inimi potriebštinami, malom ili upravo neznatnom razlikom, sve su to tuđji proizvodi, obično parom proizvedeni i parom k nam doveženi.

I mi imademo u zemlji istina Bog paruljâ, al ne naših, već englezkih, njemačkih ili francuzkih, a da nam i ovi meso jedu, a kosti ostavljaju, valjda nas ne vriedja?

Osvrnimo se u našoj domovini na orudja, tad moramo priznati, da se narod služi još i danas onakvimi pomagali, kakovimi se je Englez i ini napredni narod služio još prije XV. stoljeća.

Ovo nam pako dokazuju nacrti slikara Leonharda Vinci i drugih, te starodrevni spomenici, kojih ćemo mnogo u muzejih naći.

Naša gnjetala za jabučnicu, naši žrvnji po gornjoj Hrvatskoj za mlievo žita, naše trljice, naše suhare, stopala za koru, vodenice i mnogo tih strojeva živo nam to posvjedočavaju, a zar su i strojevi našeg drvarstva prema novim zahtjevom?

Zavirimo li tokarom, kolarom, stolarom, bačvarom i inim drvarskim zanatlijam u radionicu, to će nas sjegurno pozdraviti majstor najstarodrevnijim orudjem.

Tokar se mnogi još napinje na opružnu motku, u kolara ne ćemo niti vrtače, niti stroja za dubljenje naći, a kamo li vijugaču, a skoro niti dobre bradve. Stolar pako gusla neumorno po daski svojim hoblom, znojeć se u radu i ne videć, da mu za trudan njegov posao nitko ni nadnicu više ne plati, jer su mu umni strojevi preoteli kruh usred kuće njegove. A zar je bolje kod naših bačvara?

U nas ne tjera se nigdje bačvarstvo u veliko. U Slavoniji je glavno mjesto bačvarâ u Rajevu-selu i okolini, a tjeraju taj zanat sami Njemci. U Primorju pako bave se proizvodjanjem bodrica, barilca, kabla i sličnih predmeta seljani obćine Brod na Kupi u delničkoj podžupaniji, a po manje u gornjoj Krajini i za ostale lokalne potrebe obićno naseljeni bačvari iz Magjarske ili njemačkih pokrajina austrijskih u povećih selih i gradovih.

Rajevoselski bačvari obskrbljuju hrastovimi lagvi Bosnu, dolnju Slavoniju i Srbiju, a hrvatsko-švicarski bačvari iz delničke podžupanije namiruju riečku i zagrebačku županiju, zatim Dalmaciju i Istru sa otoci, a nešto čak i u Italiju prolazi.

Ti naši bačvari svojim halatom tako su kadri n. pr. američkim prkositi, da bi ih svaki američanski bačvar, da se amo doseli, za 3—5 godina razstavio i bielih kuća i spajluka.

Evo vam dokaza:

U Pensilvaniji imade u svrhu spremanja petroleja već danas preko 200 tvornica za bačvarstvo.

Obična ovakova tvornica, kretana paruljom od 20 konjskih sila, upregla je ove strojeve: 1 stroj za cjepanje dužice, 1 jam sa 12—16 reza, 1 dvostružnu okružnicu uz strugaljku, 1 stroj za slaganje, 2 tokare za podove i 1 makinu za navlačenje obručâ.

Ovako uredjena tvornica stoji na 3000 dolara, a radi ovo:

Osam radnika proizvadjâ svim nam poznatih petrolejskih bačava željezom ukovanih u 24 sata 300 komada, ili jedan radnik kroz dan i noć 37 bačava za petrolej, a ne za šljive ili vino. Pa kako i ne bi ovaj tako jeftino proizvodjao, kada 1 radnik u 1 sat iz izparenih cjepanica 3600 komada dužice odreže, i to već u gotovom obliku i bez da skarta imade.

Mi ne možemo dakako odmah postati Amerikanci, al nas ipak mora taj opis sjetiti na naše tužno obrtno stanje.

Naši obrtnici ili su presiromašni ili toliko neuki, da su im stoga i posvema nepoznati oni strojevi, kojimi bi kao i Amerikanci jeftino proizvodjati mogli, a dok do toga dodju, proći će još milijarda hrastovih, bukovih i jelovih dužica jadranskim morem, — iz naših šuma u Italiju, Francezku i t. d. ili što će još neugodnije biti, postaviti će u naših šumâ tujdinac tvornice za bačvarstvo ili barem za podpunije izradjivanje duge, nego li se to danas kroz naše drvare izradjuje. Nacrtajuć tako bačvarstvo obćenito, reći ću, bez da prigovaram našim drvarskim obrtnikom i industrijalcem još i to, da naš ukupni obrt i industrija još dubok san sniva, dočim se sve oko nas već živahno od više godina izyvrstnim orudjem kreće, a to sve na teret našeg obrta i naših šuma.

Silni broj čvrstih i dugotrajnih lagava od petroleja, što nam iz Amerike dolaze, kupuje naš narod rado, upotriebljujuć ove kao razno posudje, a koliko tisuća ovih kod nas ostaje, dokazao bi nam i glavni depot petroleja na kolodvoru u Lokvah, koji se sastoji iz dvijuh ogromnih magacina, nu za toliko već naši bačvari manje rada imadu, a naše šume manje dužica izdavaju.

Te pako žalostne okolnosti morale bi svakog šumara i drvarskog obrtnika upozoriti na to, da promišlja o tom, kako

da se obrt i industrija u nas digne na onaj stepen, na kojem su danas naši sjeverni i zapadni susjedi.

Po tom pako ostao bi naš novac, koji plaćamo za onih više od 100.000 m. centa drvene robe, što ju iz inozemstva za skup novac uvažamo, kod kuće, da što više, mi bismo tada i na milione metr. centa drvene robe toli za sebe, koli i za susjede naše proizvodjati mogli.

Uzmimo samo na um, koliko bi više rada naš narod mogao imati samo potpunijim prigotavljanjem bačvarske robe u Slavoniji, iz koje se na 30 milijuna dužica godimice izvaža. A zar ne bi tada i drvo naše poskočilo u svojoj vrijednosti bar za onu dobit, za koju se danas čak u Bordeaux i Marseille na dalnju izradbu vozi.

Recimo, da vlada ili ma tko drugi dobavi okružne pile za definitivno pričelavanje dužice, hublače za struganje, a tako vijugače ili tokare za priredjivanje podova, to bi se već samo tim naše dužice za $\frac{1}{10}$ manje radi otpadka u Francezku vozile, a za toliko i poštarine prištedilo, dočim bi naša surovina za toliko i skuplja bila.

Ovo pako neka nam opet bude kažiprstom, od kakove bi potrebe u Hrvatskoj drvvarsko-obrtno-industrijalne učione bile, kojih se zadaća naše šumarsko društvo, a tako i trgovačko-obrtno i gospodarsko latiti mora, da i našu visoku vladu na to skrenu, da i ona na tom polju već jednom raditi odpočme.

U Lokvah dne 9. veljače 1882.

K šumskim požarom pakračke podžupanije*)

priposlao Ljudevit Stein, ravnatelj gospoštije pakračke.

Šumski požari preuzeše u posljednje doba u Petrovoj gori, Javorniku i Papuku na toliko mah toli po šumah vlastelinskih, koli i po šumah obćinskih, da je i od šuma gradiškog okružja i požeške županije dobra trećina postala žrtvom piromanje pojedinih ljudi. Kvarovi po branjevinah i kulturah, na čistih deblih i korenju nije moći ni približno označiti, nekmo

*) O šumskih požarih u raznih krajevih domovine vidi različite viesti „Šumski požari.“ Uredništvo.

li pako procijeniti, al sjegurno je, da na hiljade forinti broji — ne gledeć i na to, da pri tom i sama država bitno štetuje time; i to će se napokon svakako morati vlasnikom dotičnih šuma, ma i teško, stanoviti otpust od plaćanja poreza dozvoliti, a time se naravno opet i državni prihodi umanjiti moraju, što bi takodjer valjalo na kompetentnom mjestu u obzir uzeti.

Šumski požari, koji se u posljednje doba tako rekuć pravilno od vremena do vremena u nas opetovahu, jasno nam dokazuju nedostatnost sadanje političke uprave u zemlji za dobe ovakovih nesreća. Najpreča je pako nužda, da se već jednom osobito kod obćina na put stane tom titranju i igranju za gašenja takovih vatra, kao i onom viećitom utjerivanju poreza kroz cielu godinu, kojim se ma baš sva djelatna snaga uprave absorbira. Jedna je ovdjašnja obćina podigla tužbu kod nadležnog suda protiv više drugih obćina zbog hotomičnog paleža, pa i sami neki obćinari traže, da se povede iztraga, za da se sazna krivac tih požara. Vidić ćemo, kakav li će uspjeh izkazati iztraga! Nu ako se možda i bude tim putem jedan ili drugi zločinac našao, što će to obćini ili privatnom posjedniku izgorjele šume koristiti, kad i onako o kakovoj naknadi štete uz vladajuće siromaštvo nit govora ne može biti.

Na cielom se svijetu gospodarska zemljišta komasiraju, samo se u nas obratno radi, i to zakonitim diobami kao i tajnim dielenjem. Naše je seljačtvo tim baš propalo, tako da će proći generacije, dok se rane ove nanešene narodu našem i opet zaciele. Od samog tobožnjeg slobodoumja zaboravismo u Hrvatskoj i Slavoniji, da je samo snažni i imućni seljački stališ prva i bitna podloga državnom blagostanju.

Ako i nisu sve te diobe zakonito po gruntovnicah provedene, to je ipak većina ovdjašnjeg pućanstva tako osiromašena, da, kako rekoh, o kakovoj odšteti ne može ni govora biti, ma sve da se i krivci spomenutih paleža pronadju. Najpreča je dakle potreba, da se već jednom i u nas poprimu neke mjere, za u obće predusresti i onemogućiti takove nesreće bar u buduće.

Danas u oči tolikih nesreća po svih krajevih, jedva da nam se u obće već kakvome uspjehu u tom pogledu nadati, jer je javna uprava, bar u nas, već višegodišnjimi neoprostivimi griesi narod dovela tamo, da u obće već ni zakona ne štuje. — Pozivljemo se u tom pogledu samo na odnošaje u Pakracu

i Daruvaru, te okolišju. Dragovoljno međjutim priznajemo, da je visoka vlada već opetovano puta izdala raznolike naredbe i u tom smieru, nu što, kad se iste po dotičnih organih, kojim provedba istih pripada, ne vrše. Dok se goder pako od strane javne uprave ne bude šumarstvu veća skrb posvećivala, ne koristi nam sveukupno šumarsko osoblje ništa. Jer eno, što je šumar trudom i marljivošću kroz više decenija uzgajao, uništila prostota žigicom za nekoliko ura.

Pak kraj toli žalostnih i jadnih odnošaja da se još i trsimo oko pomladjivanja i uzgajanja šumskog pomladka? Uz takove odnošaje da se u vlastele probudi volja k racijonalnom šumarenju?

Dà, baš nam se pri tom nameće pitanje: ne bi li bilo baš potrebno uz ovakove obzornosti proglasiti i sam prieki sud za zločine paleža šumâ?

Ako za proglašenog priekog suda koji zapali kolibu u vrijednosti od kojih 100 do 200 for., može se i smrću kazniti, kad nam pako 10 do 15-godišnja sastojina od kojih 800 rali površine pogori, zadajuć nam štetu od više hiljada vrijednosti, tad je sve, ako se takova nesreća u novinah možda spomene, al ni iztrage ne bude!

Velimo s toga, da je skrajna doba, da se i u nas već jednom šumarskom pitanju u obće, a pitanju šumske policije napose, bolja i veća pomnja posveti, pak da se ta grana narodnog gospodarstva već jednom prestane jedino sa gledišta pravno-humanitarnoga riešavati. Prije svega valja puk odgajati, čudoredna ga načela naučati, pravno čustvo u njem probudjivati, radinost mu i štednju spočitavati, a onda bi se tek liberalni i humanitarni zakoni mogli stvarati, ne pako obratno, jer to sve samo k propasti voditi može.

Putositnice

od Josipa Ettingera, kr. katastr. šum. nadzornika.

Nije baš tako lahko uzpeti se na Rišnjak, kako sam mislio bio, kad si preduzeh sa njegovog vrška nagledati se romantičnih prediela, o kojih su turiste a i mnogi drugi već dosta toga pisali, jer smetaju raznolike prirodne zaprieke, koje su

na svih Alpah obične, te se i tu na dan znadu po više puta izmijeniti.

Zaputim se dakle 4. kolovoza god. 1879. iz Zagreba željeznicom do Delnica, odkuda se i opet drugi dan spustim preko Broda krasnom dolinom Kupe te kranjskom međjom do Čabra, a odtud prispijem kroz briegovite šume još zavriemeno do mjesta Gerova, gdje odlučim na konaku ostati. Odsjednem u gostioni i najmim kočijaša, koji bi me imao sutradan u 4 sata u jutro odvesti do šumarove kuće na Lazcu, gospoštije Ghyczijeve, kamo sam imao u 6 sati stići. Kočijaš mi obeća, da će biti točan, a ja urediv tako, što sam urediti imao, legnem dosta rano, a budući umoran, što sam se cijeli dan na kolih vozio, skoro i zaspijem. Nu tek što usnuh, već me probudi netko; zoveć me promuklim glasom — a kad ja — a ono moj kočijaš sa sviećom u ruci, koj me budi, jer da je vrijeme poći! Ja ga upitam kako da je mogao u sobu unići, na što mi reče, da su vrata od kuće cijelu noć otvorena, te da tuj lupeža ne ima i da se ne treba bojati. „Dakle ćemo i sigurno putovati“ odvratim mu ja, dadem mu svoju prtljagu, obučem se brže bolje, da se vrijeme ne gubi, a za čas već krenusmo iz sela. Mjesečina kao dan, a zvijezde na nebu trepte, da ih je milota vidjeti. Nada liepom danu. — Izvezav se iz sela čujem, da udara sat na seoskom zvoniku. Slušam koliko je! jedna ura po polnoći! dakle moj kočijaš probudi me dobra tri sata prije vremena! Kajao sam se, što nisam bar prije gledao na svoju džepnu uru, a kočijaš mi opazi, da je mislio, da je bolje prerano, nego li prekasno. Ele sad kako je, da je. Za malo ostavi nas dobra cesta, i zakrenemo šumskim putem, na koji je bujica puno rulja naniela, što nam je vožnju veoma otegotilo. Nakon podulje vožnje uzidjemo na neko brdo, gdje malo odmorimo, a bilo tuj pol puta. Medjutim zapalim si cigaru, a dadem jednu kočijašu, da si i on zadimi. Odmarajuć tako na tom vrhuncu začujem najednom, gdje se sa višega briega kamenje u dolinu kotrlja. Začudjen zapitam, tko li bi to mogao biti, da se u to doba tuda vere po briegu, na što mi kočijaš primjeti, da nitko drugi nije nego l' medjed, koji da se sa zobi u brlog vraća. Za mala posjednemo opet u kola, te krenemo dalje uz brdo, i što god se više na brdo penjasmo, tim je hladnije bivalo tako, da sam se napokon morao dobro u gunjac umotati, da ne ozebem.

Putem naidjismo na ugljare, koji su ugalj iz šume na prodaju na Rieku vozili. Jednomu se nesreća dogodila, jer mu se neprežnošću na koli ugljen upalio bio, nije ga bo dobro bio pogasio prije, nego što ga je na kola natovario, te tako jedva da si je od požara spasio i kola. Kako mi nesretnik reče, imao je do 15 forinti štete.

Dalje se vozeć dodjismo do zobi, koja je bila skoro dozriela, nu većinom povaljena, a pripovijedaše mi, da se je prije dva dana u zobi nalazio medjed, koji da je tu štetu počinio, i to ne samo time, što se je nahranio, nego i tim, što je od obiesti mnogo povalio. Oko četiri sata u jutro, kad je već i zora počela pucati, stignem do šumarove kuće na Lazcu, gdje se i krčma nalazi, a krčmar sa družinom bio već budan, grijuć se pri vatri, što je baš i meni dobro došlo, jer sam se mogao ogrijati, jer je jutro studeno bilo, dapače bilo i nešto mraza. Tuj kod kuće nadjem lugara i pomoćnog šumara g. Ozbolda i kr. šumskog procjenitelja g. Houvalta, koji se u toj šumskoj kućici za vrijeme katastralne šumske radnje u tom planinskom predjelu nastanio bio.

Ponajprije sastavismo osnovu za dalnje zajedničko putovanje i odlučismo, da ćemo danas poći na planinu Snježnik, a sutra na Rišnjak. Založiv nešta zaputim se u društvu sa pomoćnim šumalom g. Ozboldom na planinu Snježnik. Put, kojim smo se zaputili na planinu, bijaše samo za pješake, vodio je kroz jelove i omorikove sa bukvom u smjesi porašćene šume, a što se više na brdo uzpinjamo, tim je jela i omorika sve to više nestajala, a ostala sama bukovina kržljavog uzrasta, a zatim klekovina ili kosodrvina po pećinah i njenih dolinah, dok nije napokon i ta vegetacija drveća prestala.

Nakon poduljeg hoda uzpesmo se na vrh golog Snježnika, koji se 4764' iznad mora uzdiže, te s kojega je prekrasan vidik na jadransko more sve tamo do Rieke na susjedni Rišnjak i u Kranjsku. Akoprem je liep dan bio, to je ipak na vrhuncu oštar vjetar pirio. Tuj stanem tražiti bjelolista (Edelweiss), koji je u to doba cvao, nu g. Ozbold vidiv to, reče mi, da znade kosu, gdje ga u obilju ima, pa da će mi ga sad nabrati, no veleć, da ga tuj pričekam, dok se povrati i ode. Čekajuć zabavljao sam se razgledavanjem klekovine (Pinus pumillio), koja se tuj u veliko razplodila bila. Medju ostalim opazim n grmlju kleko-

vine kosti, o kojih sam razabrati mogao, da su od marvinčeta, na što se ponešto zabrinuh, a kako i ne bi, kad stojah tuj osamljen u ovoj pustoši bez ikakvog oružja, do li svoga ki-obrana; stanem dakle dovikivati šumara Ozbolda, koji se je dobrano odaljio bio, da se povрати. Kad se je ovaj povratio, zapitam ga, što o tih kostih misli, na što mi reče, da su prošle godine pastiri ovamo marhu na pašu gonili, te da su pri tom dva vola od medjeda ubita, pak se zato pastiri sada ne ufaju više ovamo na pašu, i ako kadkad dodju, to da se više čobana skupi, koji po noći vatru nalože na više miesta, da time tu opasnu zvjerad plaše, koja da, kako reče, od vatre zazire.

Nakon poduljeg razmatranja po visočini Snježnika povratimo se istim putem kući. Na Snježniku odsiečem stablo od klevovine u promjeru $4\frac{1}{2}$ inča debelo i 30 godina staro. Niže dole od iste, gdje bukva prestaje rasti, posiečem jednu bukvu od $5\frac{1}{2}$ inča u promjeru, 65 godina staru i na голу kamenu izraslu; kora bukve bijaše $1\frac{1}{2}$ inča debela, a drvo joj bijelo i tvrdo kao drenovo. Spuštajući se niže, gdje omorika prestaje rasti, dadem posjeći jedno stablo od omorike, koje u promjeru debela bijaše 11 inča debelo i 72 godine staro, godovi bijahu tako česti, da ih jedva bijaše moći prebrojiti, a sve tri vrste drveća uzrasle su tako rekuć na samom kamenu.

Sada predloži moj drug, da se spustimo u jednu guduru, jer da on zna, gdje se medjed danju obično zadržaje, pa da ćemo ga možda vidjeti — ja mu se ipak na ponudi zahvalim, pošto se u njegovu dvocjevku, koju je sobom imao, ne pouzdam, te mu izjavim, da ću mu drage volje ponudu prihvatiti drugiput, kad budem i sam oboružan, jer da svojim kišobranom ne idem medjedu u jamu vizite praviti. Iduć sve šumom naidjismo više puta na tetrebovca, kojeg u tih predjelih, kako mi šumar Ozbold reče, dosta imade, nadalje opazim od ptica pjevačica tuj još čizka (Zeisig) i zimovku (Gimpel), koji se tuj takodjer gnjezdi, dočim ga je kod nas samo ob zimu vidjeti. Vidjeh takodjer riedkoga, mnogim nepoznatoga žutoglavoga djetela (der dreizehige Specht). Taj ima tri prstaka na nogi, mužak je žutoglav, veličine kao i obični šareni djetao, crljenog podrepnog perja, prebiva samo u planinah, gdje ima smrekovih i jelovih šuma. Oko 11 sati prije podne povratismo se u Lazac i tuj se do podne odmarasmo.

Zatim zaputim se sa kr. katastralnim šumskim procjeniteljem g. Houvaltom i pomoćnim šumarom Ozboldom te jednim lugarom u šumu gospoštije Ghyezy, gdje izkolčismo pokusnu plohu od jedne rali u mješovitoj sastojini od omorike i bukve, koja je na kamenu (kršu) inače u srednjem sklopu na visini od 3200' n. m. porasla. Na označenoj rali izmjerismo i prebrojismo sve drvlje, te pronadjosmo 140 stabala, među kojima bijaše 82 stabla omorike sa $33\frac{3}{4}\%$ popriečnog promjera u prsnoj visini i 58 bukovih stabala sa $31\frac{1}{4}\%$ popriečnog promjera, i ukupnom drvnom gromadom od 4121 kubične stope u dobi od 120 godina i sa godišnjim popriečnim prirastom od 36 kub stopa na ral i godinu. Primjetiti je ipak, da se godišnji prirast na drvu tuj stopram oko 140. godine počima bujno razvijati, što nam pokazivahu stari panji. Za obavu te radnje, gdje su se imala i uзор-stabla posjeći i proračunati, trebasmо 4 radnika, a cio posao obavismo za 3 ure.

Akoprem nam se je bio taj dan jutrom pokazao prijatnim, to se je ipak pod večer naoblačilo, i sutradan tako kišovito vrieme bilo, da na posjet Rišnjaka niti pomisliti bilo nije, i tako moradoh za ovu godinu s tog odustati.

Godine 1880. zanese me opet službeni put u šumske prediele naprama planini Rišnjaku kud na 21. srpuja u selo Crnilug stignem. Tu dobijem dva lugara, da me prate u šumu Crnilug zvanu, koju sam imao u katastralnom poslu pregledati.

U 9 ura u jutro zaputim se sa lugari iz sela sve uz brdo kroz šumu Crnilug, gospoštije Turn-Taxis, koja zauzumlje površinu od preko 7000 rali a pruža se do podnožja Rišnjaka. Šuma ta sastoji iz smjese omorike, jele i bukve, te je najljepša šuma, koju gospoštija ta ovdje posjeduje. Iz nje se godimice mnogo drva za tehničku porabu sieče i u susjedne luke izvažа. I tako uzpinjuć se većinom po kozjoj stazi šumom, stigosmo oko jedne ure popodne do šumske kolibe na podnožju Rišnjaka, ter se tuj odmorismo i okriepismo. Kako je taj dan bila velika vrućina, ter pošto se moradosmo po kamenitom tom putu malo ne četiri ure uzpinjati, bio nam je odmor svima doista baš nuždom. Pokle smo odručali, bilo je i četir sata po podne, kad no krenusmo na Rišnjak, na koji bi se imali, od kolibe do vrha, dobar sat uz brdo uzpinjati; vidiv jedan od lugara, da se teško dižemo, primjeti: „Pa šta ćete na glavici Rišnjaka?

evo ga imate pred očima, Vi ste došli iz Zagreba prvi put ovamo, pak bi se već rado na vrh Rišnjaka uzpeti, ta naš gospodin šumar, je ovdje već preko četiri godine, pa još nije bio na vrh njega, a niti bi ga sve mule iz sela na vrh odvukle; on dolazi ovamo do kolibe, gdje se najede i napije pa: „rechts um“, odkud je i došao, — pa onda šta mislite, da se vrieme neće do večeri prekrenuti?! Domislim se na to, da ću od tog izleta morat u tih okolnostih za danas odustati, jer bi nas noć nedvojbeno zatekla, a u kolibi da prenoćimo, ne mogosmo ni pomisliti, tim više, što su se mali oblačići povrh nas navijali kao orleši, pa kako je uz to danju velika zapara bila, to se bilo nagloj promjeni vremena nadati; zato odmah odlučimo okrenuti Rišnjaku ledja, pak žurno povratiti se natrag odkuda smo i došli, nu podjosmo drugim putem, koji je bliži od onoga, kojim smo došli. Putem opazismo, da je jedan veliki više plosnati kamen malo ne sa svoga mjesta dignut i na stranu povaljen bio, što nam nedvojbeno kazivaše, da je tuj netko na skoro biti morao. Razgledajuć amo tamo, reče jedan od lugara, da se je valjda morao medjed s tim kamenom napinjati, pak i zbilja opazismot ragš apa, gdje je grebo po zemlji, a i na kamenu vidjalo se nešto njegove dlake, dakle se svakako napinjati morao, dok je kamen s mjesta krenuo. Kako mi cienismo, mogao je kamen imat i preko osam centi težine, što bi jamačno dalo četvorici ljudem dosta posla, dok bi ga sa golima rukama s mjesta krenuli. K tomu primjetiše još i lugari, da je valjda tuj medjed tražio mravâ, koje rado jede, jer da oni više puta na idju na kamenje ili klade, što ih je medjed odvaljao, da mrave, ose i pčele, ako ih nadje, pokupi, a nadje li gdje strvinu, pokupi iz nje crve, a gdje se na zob namjeri, da znade u polju mnogo štete počinuti. „Da nam nije s puta“ primjeti lugar, „vodio bih Vas do šupljeg smroka (omorike), gdje sam prošle godine na zasjedi medjeda čekao, jer se je baš bio na zobište namjerio i velike štete počinio, te sam prigodom zasjede velikoga straha pretrpio.“ „Kako to?“ upitam ga. „Eto tako“, nastavi iduć svoj govor: „zasjeo sam jednu večer u šupalj smrok, da medjeda dočekam, ter da ga iz svoje kubure pozdravim, a bio sam čvrst u nadi, da ću ga dočekati, jer je zob bila već dozriela, a ljudi su ga više vidjali, nego li obćinskoga poljara, oko zobnih poljah. Ja zasjednem u smrok, te čekaj, pa čekaj,

pušku metnem na koljena, ciev pružim iz duplja. pak tako čučuć od dugoga vremena mudrovah, kako da ga najljepše pozdravim, ter kako će mi njegova koža trud naplatiti, za koju sam naručbu imao, a i kaparu primio bio. Večer bijaše krasna, a vrieme tiho, k tomu i mjesec razsvietio okoliš poput dana, gledajuć na zvijezde moglo je biti po mom računu oko pol noći. Kad najednom začujem, da se iza mojih ledja na briegu neda-leko od mene kamenje neobično ruši, pomislim si, da to ne može biti kršćena duša, koja bi se u to doba noći tud klata-rila, već medjed, koji je uranio; nu kod svega toga povučem pušku u duplje i držeć ju stubočke medju koljenima, čekam — nu ne prodje niti četir sata, a već ga čujem iza mojih ledja za smrekom! Ja se utajim u svojoj špilji kao miš, iza ledja bo bio sam siguran, da mi naškoditi ne može, samo da ga djavo ne bi uputio, da zaviri u duplje, jer duplje, gdje sam ja čučio, bilo je tako tiesno, da se u njem, ako bi do šta došlo, ne bi mogao niti okrenuti, a kamo li da u njem puškom upravljam. K tomu mi se činilo, da mi se kapa na glavi diže, a bio me baš i strah obuzeo, pa kako i ne bi, ta bio sam u najvećoj opasnosti. Kad u jedan mah opazim, gdje tik uz smrok, u kojem čučim, s lieve strane medjed podignu zadnju nogu na smrok, valjda mu se htjelo mokriti na duplje, u kojem sam sjedio!

Da pod takovimi uvjeti o pucanju niti misliti bilo nije, razumije se samo sobom, jer da sam pušku iz duplja promolio, mogao bi mi ju, kakove je čudi, i oteti, nu ipak u svem svojem strahu dobijem ipak neku kuražu, pak ošinem medjeda dlanom pošteno — da ne zamjerite — po debeloj stražnjici, — u taj mah skoči medjed, al skočim bogme i ja iz svoje zasjede, zna-juć, da se bolje mogu braniti vani, nego li u duplju, gdje se nisam niti okrenuti mogao, nu vidim, da se je i medjed morao valjano uplasiti, jer mu nije palo na pamet ogledati se, tko ga je ošinuo, već umakne brže bolje u šumu, koja ga tako spasi od moje dvocijevke. I tako on odnese cielu kožu, a ja živu glavu. Bože! još me i danas groza hvata, kad pomislim na tu večer. Imademo u našoj okolici dosta ljudi, koji su od medjeda ozledjeni i kljasti ostali.“

Tako razgovarajući se stignemo pred večer u selo Crnilug, na što se i kiša spusti, kojoj smo jedva izmakli. Nakon što do kasne noći još razgovarasmu sjedeć u krčmi, gdje sam bio

odsjeo, oprostim se sa svojimi pratioci, a drugo jutro i tim krajem, bez da sam bio svoj naumljeni put na Rišnjak provalio.

Tek god. 1881. dodjoh, kadno sam opet imao u isti predjel putovati, i zbilja na Rišnjak. Bilo to na 24. kolovoza, kadno se iz Zagreba zaputih preko Kranjske na Rabek i odtud pokraj Cirkničkog jezera u občinu Prezid, ležeću na granici Kranjske, u koju se občinu tim putem prije i jeftinije dodje nego li putujući kroz Hrvatsku. Iz Prezida se odvezem romantičkim nu i veoma siromašnim predjelom (jer ne samo da je kamenito tlo, već ga je i malo, tako da ne rodi ni toliko, koliko pučanstvu treba za život, zato se tamošnji žitelji toliko i razilaze svietom, tražeći u tudjini zaslužbe, a najviše su baš od tud i naši šumski radnici) do mjesta Tršća, gdje sam se imao sastati sa kr. katastralnim šumskim procjeniteljem g. Houvaltom, koji se u poslu tuj bavio. Od tuda zaputimo se zajednički u šumu pomenute obćine, da pokusnu plohu uzmemo i stojbinsku vrstnoću tla prosudimo, što bje u bukovoj i grabovoj šumi, uzgojenoj na briegu i kamenitom tlu a na sitno gospodarenoj, te bje pro-nadjen popriečni prirast u drvu po rali i godini sa 1.2 kub. metra.

Iz Tršća odvezem se 26. u Gerovo, kamo stignem za dva sata i odsjednem u gostioni, u kojoj i prije dvie godine, po-brinem se opet za kočijaša, koji bi me odvezo do šumske kuće na Lazcu. Drugi dan oko šest sati u jutro krenem istim putem kojim i prije dvie godine u goru. Vozeć se putem kroz šumu susretnemo na pol puta pram Lazcu radnike, koji mi kraj puta pokazaše mjesto, gdje da je medjed baš pred dva dana govedče, koje je preko noći u šumi zaostalo, razderao. Nu kako mi isti ljudi pripoviedaše, ne napada svaki medjed na marvinče, već samo onaj, koji se na to nauči, a taj i ostaje krvoločan. Napokon stignem do šumske kuće na Lazcu, gdje nadjem pomoćnog šumara g. Ozbolda, kod kojeg sam i odsjeo. Ponajprije se sporazumimo glede izleta na Rišnjak, te odlučimo, pošto je vrieme za posjet Rišnjaka za taj dan prekratko bilo, poći na bližnju planinu Sniežnik, koja se može istoga dana obići, a sutra dan da ćemo onda Rišnjak posjetiti.

Kako bje odlučeno, zaputim se ja sa jednim tamošnjim lugarom na Sniežnik, nu drugim putem nego prije dvie godine i to šumskim putem vodećim prama Platku i primorju. Zanimiv

mi je bio taj predjel zato, jer sam putem razabirao raznovrstno drveće i šikarje, što se po gajevih i lugovih ravnih predjela ne vidja, niti raste, tako je tuj vidjeti razplodjeni smrić patuljasti, jedna vrst borovice (*Juniperus nana*), koja samo na planinah uspieva; ona ne raste u visinu, već pruža dugačko svoje granje širom po kamenju poput bršljana. Vidjeh i jarebiku (*Sorbus aucuparia*) sa liepim crljenim plodom, zatim crljenu zovu (*Sambucus racemosa*) sa liepim grozdastim crljenim plodom, što žbunj osobito krasi, nadalje više vrsti od kozilca (*Lonicera*), a vidjeh tuj i divlje groždjice (*Ribes alpina*) sa liepim crljenim plodom, koji u to doba bijaše podpuno dozrio. Plod mu naliči običnomu ribizu u vrtu, samo što ima bljutav okus, čega radi nitko ni ne mari za njega, kao niti za ogrozak (*Ribes grassularia*), koji takodjer žbunjasto tud raste. Bobulje ovog bodljastog žbunja dakako ne budu velike kao u vrtu, nego dorastu od veličine dramlije. Iduć dalje opazim vrbe od više vrsti, gdje po pećinah životare, koje vrsti tuj se ivom zovu, akoprem ni malo po ritovih rastućoj ivi ne nalikuju. Nadalje viditi je tuj žbunjastu smrdljivku (*Rhamnus alpinus*) sa velikim i debelim lišćem i plodom crnom bobuljom od veličine zečare sačme. Iz bobuljaka tih vadi se fina smedjasta boja, te joj je toga radi plod poznat u trgovini. Stigav na granicu gospoštije Ghyezy, koja sa gospoštijom Turn-Taxis medjaši, krenemo s puta od istočne strane na Snježnik. Uzlaz od ove strane uz strmo brdo i kroz kržljavu bukovinu a napokon i kroz gustu prepletenu klekovinu bio je dosta naporan, dok se napokon ipak na vrhunac Snježnika ne uspjesmo, odkle nam se otvorio prekrasan vidik na more i planinu Rišnjak, kojoj se odtud ciela južna strana vidi i na koju se imadoh drugi dan uzpeti. Razgledav malko veličanstvenu narav, zaputim se sa lugarom po golom slemenu duž Snježnika, koji se pruža preko dva sata hoda, te se napokon spustimo istim putem, kojim i prije dvie godine do Lazca, gdje pred večer nakon šestsatnog hodanja na konak stigismo.

Kako rekoh, ima na Lazcu sazidana kuća za lugara i pomoćnog šumara, koji potonji ipak ljeti tuj zatočen, a ima tu i krčma vlastelinska, gdje okriepe dobit možeš, ako si ju nisi bio sobom ponio. Jedno 200 metara dalje stoji u šumi kapela, koju je prijašnji vlastelin Baravić dao sazidati, ali žalibože,

nije nikad bila dogotovljena i tako ne dovršena zapuštena, te sada kiridjijaši, prevažajuć gradju na Lazac, u istoj vatri lože i prenoćivaju. Na Lazcu, ležećem u kotlini medju planinama Sniežnikom i Rišnjakom, bijaše ta večer izvanredno živahna, pred večer bo nadodjose kirijaši amo prenoćiti, imajući gradju iz šume na Lazac izvažati, gdje se ista od šumskog osoblja preuzima, premjeri i buleta — te odkud ju i opet drugi kiridjijaši do morskih luka izvažaju. Kako sam tuj saznao, zasluži si jedan kiridjijaš velikom mukom na dan jedva tri forinta. Istu večer pripravam još sve za sutrašnju ekspediciju na Rišnjak, a kako se liepo zvijezde na vedrom nebu pokazale, nadao sam se, da će liepo vrijeme i ostati te legnem zadovoljan spavati.

Drugi dan oko šest sati jutrom bijasmo već svi na noguh, a malo zatim krenusmo ja, pomoćni šumar g. Ozbold i jedan lugar na planinu Rišnjak, da pako bude društvo što živahnije, povede lugar sobom i svoja tri lovačka psa, veleć, da naidju li na trag medjedu, da ga gone kao i zeca, jer da je medjed strašljiv, pa da nastoji, opazi li da mu tko na tragu, ili kad čuje kakovu viku, da za rano izmakne, baš kao i lisica.

Šumski put, kojim smo se od kuće sve šumom mimo podnožja Rišnjaka polagano uzpinjali, bijaše zanimiv rastnjom, raznovrstnim šikarjem i biljem, pa ako je i bilo jutro liepo, to je ipak hladno bilo, kako je to obično u velikih planinah i u pol ljeta, k tomu bila i velika rosa, kano da je kiša noćju pala, nije dakle baš bilo ugodno tuda prolaziti. Nakon sata hoda svrnemo od staze na planinu Rišnjak, te uz strmo brdo uzpinjasmo se sve kud i kako koji bolje može, jer staze nije bilo — i to sve kroz bukovu šumu, koja je na goloj pećini i ruševini tako liepo izrasla, da se čovjek liepom uzrastu baš čuditi mora, a to tim više, što pod bukvami ni sušnja vidjeti nije, jer ga obično vjetar i bujica, kako je vidjeti, svega raznesu. Tuj na jednom krenuše psi zvier, koja ipak prama glavici Rišnjaka odjuri, tako da ju psi već nisu vratiti mogli.

Nakon potežka hoda izadjemo iz šume na vidik, odakle nam se istom valjalo prieko velikih pećina i kamenja poput koza penjati, i gdje kako jedan drugog podpomagati i povlačivati, a baš tuj, kažu, da imadu i medjedi svoje brloge, tako da ovamo tko i riedko zalazi. Prevalimo napokon i tu vratolomnu partiju, ter stigismo opet na bukvom pošumljenu ravan. Tuj

me upozoriše na debeli šuplji javor, u kom da medjed svoj ležaj ima, ter gdje i prezimovati običaje. Duplje je veliko, a u njem bilo je vidjeti suhih grančica i četinja, što si ih medo naneo za stelju; inače mogao mu je stan biti ugodan, k tomu mu još snieg, koji tu i preko dva metra visoko znade napadati, i škulju zavije tako, da u to doba godine nije ni moguće do njega doći, po čem je vidjeti, da si je medo baš mudro udesio zimni stan, tako da ga nitko u slatkom snu uznemiriti ne može.

Od tud se zaputimo uz strmo brdo, koje je sa kržljavom bukvom obraslo, gdje je svako stablo počamši od panja krivo, te ga je moći upotriebiti za sane; ovaj se uzrastaj imade velikom sniegu pripisati, koji ih je u mladosti prignjeo.

Nakon poduljeg hoda kroz taj bukvik izidjemo u gustu klekovinu, kroz koju smo se opet podulje vremena uzpinjati imali, dok smo se iz nje prošuljali. Napokon još dobar komad po kamenju i pećinah verugajuć se, uzpjesmo se oko deset sati prije podne na najveću glavicu Rišnjaka, 4837' visine iznad mora, koja je najviša planina u svoj civilnoj Hrvatskoj.

Uzlaz na Rišnjak mora zadovoljiti svakoga. Sa vrha glavice je prekrasan liep vidik na more, Rieku i druge okolice, na daleko i široko. Na najvišjoj glavici, gdje mogosmo jedva nas trojica stajati, uklesana je na pećini tromedja od pograničenih vlastelina. Akoprem je ovaj dan liepo vedro bilo, kako si ga je čovjek mogao samo želiti, to je gori ipak pirio vjetar, da nije bilo ugodno podulje vremena na vrhuncu stajati.

Oko vrška glavice vidjeh u potpunom cvietu bielolist (Edelweiss), a na prisojnih mjestih i gorske ruže (Alpenrose), nu ova bijaše, žalibože, već oevala, nu i drugoga cvieća bijaše tuj u cvietu vidjeti.

Nakon poduljeg odmora i ručka na glavici nadjemo u zaklonu pećine, gdje smo počivali, flašu, u kojoj se nalazio arak papira sa popisanimi imeni bivšeg tuj već društva. Na taj arak upišemo i mi svoja imena uz dan 28. kolovoza, te ostavimo flašu na mjestu, gdje je i bila. Spremajuć se povratku predloži šumar Ozbold, da udarimo drugim putem kući, i to zapadnom stranom Rišnjaka, odkud će doduše silaz strmiji i opasniji biti, ali za nas tim zanimiviji, te da on i onako, od kako prieko dvanaest godina tuj služi, nije dva puta tom stranom išao, jer

mu nije revir, a niti je imao posla, nu da mu je poznato, da su tom stranom i turiste i botanici zalazili.

Ako je uzlaz težak, to je silazak još mnogo težji bio, jer je čovjek imao pred sobom visoke strmine i duboke ponore, gdje se valja dobro čuvati. Ni staze ne bijaše nigdje vidjeti, koje bi se čovjek držati imao, osim traga medjedskog, koji je svojom balegom označio, da je tuj prošao.

Osobitu pozornost probudi u nami u nekoj dubokoj kotlini navaljano kamenje od ogromne veličine, koje se je, kako bijaše vidjeti, od pećine sa vrha odrušilo. Gosp. Ozbold opazi, da ono tuj odavna ne leži, te da se je to prigodom potresa, koji je i ovdje bio, strovaliti moralo. Tako se prošuljamo i kroz gustu klekovinu, koja svoje grane širi i prepliće na više metara po kamenju, te stignemo nakon sata hoda jedva do kržljavog buk-vika, gdje se je čovjek barem mogao rukom prihvatiti i sje-gurnije silaziti. Čim niže silazismo, tim dolazismo u jače bukove šume, te tako silazeć preko brda i gudura namjerimo se na neki zapušteni šumski put, koji nas je imao izvesti na Lazac. Iduć tim putem vidjesmo raznovrstno šikarje kao i kod Snjež-nika uz razplodjenu malinu, koja je tuj baš dozriela, što nam je vrlo dobro došlo, jer smo si njezinim plodom u toj pustinji zaslastili i žedju ugasili, pošto u tih brdinah nigdje vriela niti potočića ne ima.

Od drveća, koje se u tih predjelih nalazi, navesti mi je ranu bukvu sa tankom korom i bielim drvom, koja tuj ciele sastojine čini, zatim više suvrsti omorike, na koje me šumar Ozbold upozori, i koje drvodjelei razpoznavaju koli po izradbi drvca toli po rastnji stabla, kori i smještenju igala po hvojicah. To jesu:

Rana ili mehka omorika odlikuje se tim, što ima u cvietnici vrlo ružičasto-crljenu mužku resu, mlade su šešarke ljubičasto-zagašene, dozriele hrdjasto-zagašene, kraće i krupnije. — Šešarke dozrievaju 14 dana prije nego kod drugih suvrsti, drvo je mekano i lasno se izradjuje.

Pozna ili tvrda omorika razlikuje se od prvašnje time, što ima mužku resu manje ružičasto-crljenu, mlade šešarke crljene, dozriele hrdjasto-žute, veće su i tanje, zriju kasnije, drvo više crljenkasto i čvrsto, čega radi traži se za jarbole.

3. Vitka omorika ili jadika razlikuje se od prvašnje na prvi pogled debelimi granami, na pokrajnih tankih i visećih grančicah, kojih igle su dobrano opuznjene, u ostalom su igle dulje i užje prama prijašnjim; stablo i grane vitke, šešarke jako dugačke, dok su mlade žuto-zelene.

4. Kostrušasta omorika odlikuje se tim, što ima grane prama vršici nešto stubočno postavljene, a igle po granah češljasto poredane, prama prijašnjim kraće i deblje. Po obliku izgleda stablo kostušasto, a ne raste tako krupno kao ostala ovoga roda; raste po vrhuncih planine.

Okolo četiri sata po podne stignemo sa protivne strane opet na Lazac, pošto smo tako za vrijeme od devet sati cieleu planinu Rišnjak obišli. Put taj ostati će mi uvijek u uspomeni, jer je predjel taj u svakom obziru za šumara zanimiv, te bih osobito vježbenikom šumarstva preporučio, da nastoje u ljetno doba, kad se tuj sa drvom živahno kod šumarije na Lazcu radi, neko vrijeme probavit, da se tako s gorskim gospodarenjem šumâ i praktično upoznadu.

Eucalyptus.

Napisao **F. Zikmundovsky** šumarski nadzornik u Zadru.

II.

U posljednjem broju ovoga lista priobćio nam bio g. D. Nanincini obćenita ob uzgoju i koristi eucalyptusa, s osobitim obzirom na naše domaće odnošaje. Da popunimo taj članak spomenuti ćemo danas nešto ob uzgoju eucalyptusa u Dalmaciji obzirom na članak, što no ga je c. kr. nadzornik šumarstva za Dalmaciju g. F. Zikmundovsky bio u drugom svezku „Oesterreichische Monatsschrift für Forstwesen g. 1882.“ objelodanio :

„Eucalyptusâ nalazimo u Dalmaciji prije svega u mjestih Trogiru, Spljetu, Lesinu, Starom gradu, Korčuli, Smokvici, Stonju, Dubrovniku, Lokrumu i u Kotoru. Sva tuj uspijevajuća stabalca liepo su užčuvana uz svu strogu zimu g. 1880/1., samo eucalyptusi, nasadjeni u okolici Skradina i Zadra propadoše. Prigodom službenih putovanja Dalmacijom g. 1881. imadoh prilike toli starije koli i novije od g. 1880. potičuće nasade eucalyptusa razgledati, pak stoga osobitim zadovoljstvom

spominjem, da se biljka ta po Dalmaciji sve to više udomljuje, kako nam to najbolje dokazuju i sljedeći primjeri.

Podjemo li Dalmacijom od sjevera prema jugu, to nailazimo na eucalyptusa prije svega u okolišju željezničke postaje u Vrpolju. Tamo bo se nalazi dobro uzčuvani drvoređ od kojih 80 komada eucalyptusa, i to ponajviše roda *E. globulus*. Zemljište je zaklonjeno i dobro, biljke uzgojene su do god. 1880. u Spljetu u loncih, dobro su uzčuvane i koljem pričvršćene, a preko zime još i slamom i gnojem pokrite, da se od mraza uzčuvaju. Na slični je način nasadjeno nekoliko eucalyptusa takodjer i u okolici postaje Perković, a na postaji Solinskoj iznad Kastela nasadjen je takodjer drvoređ od jedno 80 komada eucalyptusa, oko kojeg se nasada osobito g. miernik Čičin mnogo trudi.

Solinski je drvoređ zasadjn baš iznad novo ođkritih prekrasnih rimskih grobnica starog Solina.

U Trogiru, u perivoju grofa Fanfogne, zasadjena su u kaćah takodjer četiri „*Eucalyptus cornata*“, koji su danas već šest godina stari, te akoprem bezprestano vani ostaju, ipak slab prirast pokazuju. Godine 1880. znatno je vlastelin taj umnožio svoje nasade eucalyptusa, uspjeh medjutim još ne možemo znati.

U Kastelu Cambi zasadio je grof Cambi dva komada *E. globulus* g. 1880. na prostu u svom perivoju.

U Spljetu već liepo stoje dva četirgodišnja *Eucalyptusa globulus* u bašći tik kolodvora, visina im je 5—5½ metra, a već prošle godine izmjeniše lišće, što kako poznato tek u trećoj godini biva; tlo je navoženó, a korenje im sjegurno vlažno radi blizine mora, što medjutim ni najmanje ne smeta, jer oba stabalca baš bujni uzrast imadu.

Na Lošinju stóji u malom gradskom perivoju osam komada *Eucalyptus globulus*, koji će sjegurno uztrajati kao i oni exemplari na Visu.

U Starom-gradu nalazimo takodjer na sgodnom i prilićno vlažnom mjestancu više nasadjjenih eucalyptusa. U Orebiću i Kućišću liepo se na prostu uzčuvашe jedua 4-godišnja i više 2-godišnjih eucalyptusovih biljka, a samo jedno stablo *E. globulus* u bašći dra. Ivaniševića poginulo je, pošto je već g. 1880. sahnuti začelo, što mi se tim čudnovatije pričinjaše, jer u istoj bašći već kroz više godina do 10 metara visoka datula (paoma)

godimice cvate, pa što je i inače položaj te bašče vrlo zaštićen i prema jugu okrenut. U obće je pako tuj na uzanom doduše prostoru baš vrlo zanimivih biljka naći, kao: *Quercus coccifera*, liepa zimzelena vrst hrasta, a nedaleko monastira Sottomonte ima i prekrasan gajić čipresa: *Cupresus sempervirens*, u kome i oleander divlje uspieva uz *Quercus ilex*, *Juniperus oxycedrus*, *Phoenica* i t. d.

Nasuprot ovomu u biljevnom pogledu vrlo zanimivom dielu poluotoka Pelješca nalazimo na Korčuli starijih i mlađjih *eucalyptusa* na prostom u bašći dra. Zovettija zasadjenih, koji već godine 1880. imadjahu visinu od 6 do 9 metara, a 15 do 26 $\frac{1}{m}$ debljine u prsnoj visini. Isto tako uspieva liepo i onih 17 *eucalyptusa* u dvorištu obćinske kuće na Korčuli tako, da je prava slast disati onaj miomirisni zrak, koga razprostiru.

Pošto već od prije na Korčuli bijaše sielo c. kr. šumar-skog povjerenika, to se je tamo godine 1880. razsadnik ustrojio, iz kojega se biljke *eucalyptusa* za svu srednju Dalmaciju vadijahu. Nu u buduće morati ćemo odustati uzprkos svih i najpovoljnijih podnebnih odnošaja toga otoka po uzgoj *eucalyptusa* od daljnjeg uzdržavanja toga razsadnika, a to s toga, što ljeti na Korčuli tolika suša vlada, da se je morala potrebna voda za zaljevanje biljkâ u razsadniku na barkah iz susjednog Sabioncella danomice dovažati, po čem ne samo da uzgoj tih biljka odviše stoji, nu većina ih ujedno zbog te suše mora i izginuti.

U mjestu Smokvici na Korčuli, gdje, mimogredce spomenuto, najbolje mandule uspievaju, naišao sam kraj župnog dvora na dva „*Eucalyptus globulus*“ od g. 1877., medju kojima se i najjače i najveće stablo ciele Dalmacije nalazi. Isto je zasađeno u neposrednoj blizini žlieba, kojim voda s krova župnikova teče, pak se zaoto i toli snažno razviti moglo.

Eucalyptus taj danas je već 10 metara visok i 20 do 32 centimetra debeo u prsnoj visini, dočim mu je drug u istoj bašći, akoprem iste starosti, ipak jedva 5 metara visok i 10 centimetara debeo. Župnik Seman baš se ponositi može timi svojimi gojinčeti.

Konačno budi još spomenuto, da je položaj, gdje ta dva *eucalyptusa* stoje, južni, a i drugčije posvema zaštićen.

U Stonju imade takodjer liep drvored *eucalyptusa*.

Pošto su krošnje nekih stabala vihrom odkinute, to je obćina dala za predusresti tomu u buduće, i svim ostalim stablom krošnje prikratiti, bez da bi zato stabla štetovala bila. Lani zasadjeno je do 600 komada eucalyptusa u toj okolici, i to najviše stabala uzgojenih na Korčuli, a ljetos kani obćina te svoje nasade još i povećati. Tuj sam nadalje našao i jedan exemplar eucalyptusa, iz panjeva pomladjen.

U Dubrovniku našao sam dvo-, tro- i četirgodišnja stabalca eucalyptusa globulusa uzgojena u loncih kod „Comizio arargio“ u Lapadu na stotine, što osobito predsjedniku ovoga društva barunu Goudali-Ghetaldi-u u zasluge upisati valja. Isti bio je podjedno tako sretan, da je ljetos imao u obće prvi cvatući eucalyptus u Dalmaciji, a bijaše to liepo stabalce od *E. cornuata*, 13. lipnja medjutim već je ocvalo bilo.

Na divnom ostrvu Lokrumu imade takodjer dva starija eucalyptusa, koji su dobro uzčuvani, a u novije doba posadjeno je tuj i više tih stabalca i to razne vrsti kao n. p. *Eucalyptus globulus*, *E. rostrata*, *E. amygdalina* i t. d.

U Kotoru imade u bobničkom vrtu do 50 komada raznih vrsti eucalyptusa.

U Budvi dobro se uzčuvашe toli stariji koli i noviji nasadi. Zlo pako prodjoše nasadi u Zadru, Skradinu, Vrgorcu, Makarskoj i oni u okolišju Neretve, i poimence u Metkoviću, a biti će tomu bezdvojbeno uzrokom hladni vjetrovi i oštre zime po tih krajevih, a jedino da bi možda ipak tuj moći bilo uzgojiti još žilavije vrsti kao n. pr. *E. urnigera* i *resenifera*, koje i oštrije studeni dobro podnašaju.

Tim bih bio u kratko izerpio sve o današnjem stanju uzgoja eucalyptusa po Dalmaciji, pridržajuć si u svoje vrijeme, bude li šta zanimiva, i opet koju napisati, mimogredce pako držim, da ne bude s gorjega, ako spomenem još obzirom na stanje nasada dvijuh vrsti australskih bagrema, naime: *Accacia decurrens* i *Accacia pygmantha*, kojih nasade nalazimo na Lesini, Korčuli, Lokrumu i u Kotoru, gdje u obće prilično dobro uspievaju.

Različite vesti.

Na ubavjest. Kako to već jednom javismo, zaključio je upravljajući odbor, da se ovogodišnja glavna skupština našega društva obdrži početkom kolovoza i to 11., 12. i 13. u Zagrebu. Prema zaključku laniške glavne skupštine biti će ljetos na dnevnom redu među ostalim također i razprava glede „Nacrta osnovne šumskoga zakona za Hrvatsku i Slavoniju,“ koji no je Visoka kr. zemalj. vlada još 26. listopada g. 1871. strukovnjakom na uvid predložila bila — ter koga se otisci još kod pomoćnih ureda kr. zemalj. vlade u Zagrebu dobiti mogu.

Izjestiteljstvo obzirom na taj tema preuzeše gg. Vilim Dojković, nadšumar u Glini i Dragutin Laksar, šumar u Belovaru, a društveni tajnik zastupati će upravljajući odbor. — Kako je u obće razprava ovog pitanja baš od eminentne važnosti po svakoga hrvatskoga šumara, to se nadamo, da će svaki i shlednji naših sudrugova nastojati, da toj skupštini sudjeluje, a u interesu stvari željeti bi bilo, da si svaki od gospode gori spomenuti nacrt osnovne šumskoga zakona dobavi — pošto će taj valjda biti predmetom specijalne debate, ter što bi se time tečaj ciele razprave znatno ujednostručiti mogao. Spominjemo to pako poglavito stoga, da se gospoda članovi uzmognu još za dobe stvari primjereno pripremiti. Tim pako, što će se ta skupština u Zagrebu obdržavati, moći će se gospoda članovi najbolje i s ostalimi obzornostmi društva upoznati, potanji program pako objaviti će upravljajući odbor svojedobno običnim načinom.

Stanje društvene blagajne. Kao što nam izkaz stanja društvene blagajne svjedoči, iznaša svota društvenih tražbina na redovitim prinesih članova svotu od više hiljada forinti, dočim s druge strane i opet društveni izdatci danomice rastu, stoga se upravljajući odbor ovime i opet obraća na svu onu gospodu, koja društvenoj blagajni štogodj duguju, molbom, da izvole te svoje dugove čim prije namiriti.

Crni zec. Kako u „Centralblatt. f. g. Forstwesen“ čitamo, ubit bi dne 14. veljače t. g. u mjestu Poska-Petervica na lovištu g. dr. Vebškoga crn zec. Ovo je sada već drugi crni zec, koji bje u pruskoj Slezkoj ubit; prvi bje ubit u prosincu 1873. godine u Frankenbergu. Svakako vrlo redki slučaj u zapadnoj Europi.

Šumski požari. Polovicom veljače porodiše se malne po svih krajevih južne Dalmacije i Hercegovine, gdje ustanak vlada, veliki šumski požari; ne ima dvojbe, da će tomu biti povod razna ta borišta i logori, toli ustaša koli i vojske. Kako međjutim ljetos proljeće a i zima vanredno suhe bijahu, to nam i kod nas u Hrvatskoj s mnogih strana dolaze glasovi o velikih šumskih požarih. Tako izgoriše dne 9. veljače noću branjevine obćine Farkaševačke. Dne 15. veljače na večer zapali se na dvie strane šuma Lesina u podžupaniji pakračkoj, vlasništvo A. pl. Tükörja. Izgorjelo je pri tom do 60 jutara mlade šume. Vatra nastala je usljed neopreznog loženja vatre. Dne 17. veljače i opet jutrom pojavila se vatra u šumi Strinčić, kotara rakovačkoga. Sumnja se, da je vatra hotomično

podmetnuta bila — a dne 17. ožujka noću pojavila se je vatra i u šumah onkraj zagrebačke gore; izgorjelo je do 150 jutara šume i 50 hvati već izradjenih drva. Dne 13. ožujka po podne izgorjele su šume Batjane, Medak i Skupidaše u podžupaniji darnuvarskoj, 17. pako porodila se je vatra u šumah Topolča i Brezovica u podžupaniji osječkoj, izgorjelo je do 220 jutara šume i t. d.

Novo djelo o hrvatskom šumarstvu. Nedavno izadje u Beču u knjižari Vilima Fricka vrlo zanimivo djelo, pod naslovom: „Ungarns Holz-Industrie und Holzhandel. Technische, wirtschaftliche und statistische Mittheilungen für Holzhändler, Holz-Industrielle, Forstwirthe etc. Eine Monographie von Alexander Engel, Holzhändler und Holzindustrieller in Firma: Adolf Engel und Söhne. Mit einer Landkarte und zahlreichen in den Text gedruckten Holzschnitten.“ Knjiga izdana je među strukovnimi publikacijami tehnologičkog obrtničkog muzeja u Beču, a posvećena po pisanju njegovoj preuzvišenosti g. barunu Gabrielu Kemeny-u; vrlo je ukusno i bogato opremljena, pak se u vele obazire i na naše hrvatsko-slavonske trgovačke obrtno šumarske odnošaje, popunjujuć nam tako vrlo osjetljiv manjak u literaturi. Ne samo da je vrlo zanimiva, no i poučna, pak ju zaoto i spomenusmo, a da nam uz Dahelovskyevu i Bedőjevu radnju tu granu dovoljno izcerpljuje, dokazuje nam i sadržaj knjige: 1. Uporabljivanje hrastovine na čepku gradju. — 2. Uporabljivanje hrastovine za laktovinu. — 3. Ostala uporaba hrastovine: kao oblikovina, kao tesana gradja, kao piljenice, kao kalana gradja. — 4. Gulenje hrastika. — 5. Uporabljivanje jasenovine. — 6. Uporabljivanje briestovine. — 7. Uporabljivanje grabovine. — 8. Uporabljivanje bukovine. — Uporabljivanje ostalog tvrdog drvija. — Dodatak. — Ciena je knjizi u zlatovezu 2 for.

Osnova novoga zakona o porezu na oružje i na lov. Zajednički ugarsko-hrvatski sabor razpravljat će na skoro o toj zakonskoj osnovi, te ćemo stoga priobćiti na kratko njezin sadržaj, u koliko će u obće i svakog šumara zanimati. — U §. 1. ustanovljuje se, da ovaj zakon ne dira u zak. čl. 6. od g. 1872. o pravu lovljenja kao niti u pravo Hrvatske i Slavonije, da o lovnom pravu može samostalno odlučivati. Ostaje takodjer u krieposti i zak. čl. 44. 1876. te se samo ukida zak. čl. 21. 1875. namjesto koga će vriediti ustanove, sadržane u sliedećih paragrafih osnove.

§. 2. osnove odredjuje, da od oružja plaća porez svatko, tko posjeduje lovne puške, bilo da sam lovi ili sluge mu ili da lovište goji ili čuva, zatim i svaki onaj, koji pušku ima, da čuva polja ili šume.

§. 3. odredjuje, da se osim poreza od oružja ima plaćati i porez za lov. Taj porez plaćaju oni, koji po zakonu o lovu smiju lov loviti, te se tim pravom koriste bilo na vlastitom ili na tudjem lovištu. Tko ne drži oružja, al lovi jašuć (na konju), plaća samo porez od lova.

U §. 4. odredjuje se, da članovi vladalačke obitelji ne plaćaju niti poreza za oružje niti poreza za lov.

U §. 5. nabrojeno je ono oružje, koje ne plaća poreza. To je oružje po javnih zavodih i zbirkah te kod oblasti, nadalje oružje, koje obitelji čuvaju na uspomenu, zatim zastarjelo oružje po privatnih zbirkah, službeno oružje oružnika, redarstvenika, financijalnih stražara, lugara, šumara itd.

puške častnika i vojnika stalne vojske i domobranstva, ako jih ne treba za lov, te napokon oružje puškara i trgovaca, koje je prodaji namijenjeno.

U §. 6. nabrojeni su pako oni, koji ne plaćaju poreza za lov, a to su lovske sluge onih, koji po §. 2. plaćaju porez (to jest za te sluge itd. mora se plaćati porez od pušaka, al ne porez za lov), poljari, čobani i lugari, po oblasti zaprisegnuti šumarski činovnici itd. i to svi ti samo po zemljištih, koja spadaju na njihov posao. Ovih 6 paragrafa sadržava obćenite ustanove, drugi pako odsjek određuje u pet paragrafa (7—11), koliki je jedan i drugi porez. Porez od oružja iznosi 1 for. za jednocievku, a 2 for. za dvocievku. Za lov plaća se na godinu 12 for. poreza. Porezna godina za jedan i drugi porez počimlje 1. kolovoza, a svršuje koncem srpnja. Jedan i drugi porez ima se platiti za čitavu godinu.

U trećem odsjeku (§§. 12—37.) sadržane su ustanove o odmjerivanju i pobiranju tih poreza. Porez od oružja odmjeruju občinski organi, porez pako onih, koji imadu plaćati i od oružja i od lova, odmjeruju porezni uredi. Bjelice fasija dobivaju se badava. Fasije o oružju imadu se predati u lipnju, dakle prije nego li počme porezna godina. Najavit se to može i ustmeno. Tko kasnije kad kupi ili dobije pušku, ima to javiti za 8 dana. Oružje, oprošteno od poreza, ima se najaviti jedan put za uvijek, te će se o njem dobiti potvrda. Popisi odmjerena poreza bit će izloženi 8 dana. Pritužbe imadu se u tom roku predati poreznomu nadzorniku. O njih odlučuje konačno upravni odbor. Porezni nalog ima se porezovnikom predati do konca srpnja. Porez od oružja ima se platiti 15 dana iza kako bude uručen taj nalog. Poslie tog roka ućeruje se porez od oružja kao i svaki drugi porez, nu bez zateznih kamata. Nadalje određuje se u tom odsjeku, da je slobodno loviti samo onda, ako je dotičnik digao kartu za lov, to jest, ako je platio porez. Karta za lov glasi samo na jednu osobu i ne može se na drugu prenieti. Te karte izdaju kr. porezni uredi. Ustanovljeno je takodjer, da u stanovitih slučajevih može gospodar uztegnuti porez od plaće svojih sluga. Lovne karte ne smiju se po političkoj oblasti vidimovati ljudem izpod 20 godina te slaboumnim, ljudem, koji su zbog prestupka zakona o ovih porezih pravomoćno osudjeni, nu samo tri godine od osude; osobam, koje su osudjene sbog razbojstva ili drugoga zločinstva, počinjena puškom, te napokon inozemcem, koji ne imadu jamca za se. Kad se vidimovanje uzkrati, ima se lovna karta oduzeti, nu bivši njezin vlastnik ne ima prava na nikakovu odštetu. Ako se vidimacija uzkrati, može se prizvati za 15 dana na velikoga župana, odnosno u Ugarskoj na upravni odbor. Četvrti odsjek govori o dohodarstvenih prekršajih ovoga zakona. Organi javne sigurnosti i financijski organi dužni su zahtijevati, da im svi lovci bez razlike pokažu svoje karte, a lovci moraju im karte pokazati. Tko ne bi karte imao, mora odmah prestati loviti, te ako ga dotični organ ne pozna, dati zalog ili š njim otići pred bližnju oblast. Kazne su velike (§. 41. i 42.). Tko ne pokaže na zahtjev lovne karte, plaća 1 do 10 for.

Tko ne imajuć karte ne prestane umah loviti ili ne kaže imena, ili kaže drugo ime, ili ne da zaloga, ili neće da ide do oblasti, ili je drugomu posudio kartu ili lovi tuđom kartom, taj će platiti od 20 do 200 fr. Tko zataji pušku, koja je pod porezom ili ide u lov s puškom, koja je

oslobodjena od poreza, platit će od svake puške 10 do 20 for. Ako li bi se pako uzprotivio onaj, koga dotični organ pozove, da se izkaže, bilo to puškom ili samo prijetnjama, tad će se proti njemu kazneno postupati. Tako će se postupati i proti onim, koji bi kartu za lov spotvorili.

Prekršaje prijavljuje dotični organ, koji je na nje naišao, občinskomu poglavarstvu, a ono je dužno javiti ih dalje poreznomu nadzorniku, i to već za tri dana. Porezni nadzornik ima provesti razpravu zbog dohodarinske prikrate, i ako treba dalje stvar javiti nadležnomu kotarskomu sudu.

Dohodarstveni ovi prestupci zastaraju, ako za šest mjeseci od prijave porezni nadzornik ne povede iztrage. Kazneni prestupci ravnaју se po kaznenom zakonu. Proti presudam poreznih nadzornika pozivlje se za 15 dana na financiјalno ravnateljstvo u Zagrebu. Ako presude razno glase, može se u trećoj molbi prizvati na financiјalno upravno sudište. Ako se globa ne može učerati, tad zamienjuje svakih 10 for. jedan dan zatvora. Što je izpod deset forinti, dat će jedan dan. Zatvor odredjuje na predlog poreznoga nadzornika u Hrvatskoј i Slavoniji ban.

Trećina globe pripada prijavitelju, trećina eraru, a trećina obćini, u kojoj je prekršaj učinjen. Posljednja trećina može se u Hrvatskoј i Slavoniji upotriebiti takodjer na zemalj. svrhe. Peti odsjek (§§. 49—55.) sadržava prelazne ustanove, koje su takodjer dosta, a dielomice i vrlo važne. Tko izgubi lovnu kartu, ima to javiti političkoј oblasti i dobit će novu, al platit cielu pristojbu. Pokvarene karte mogu se izmieniti, nu molba na porezni ured mora biti biljegovana biljegom od 50 novč. Ovaj zakon vriedit će i za bivšu vojnu Krajinu, te stupiti u kriepost od 1. srpnja 1882. Za prvu polovicu g. 1882. dignute lovne karte vriede do konca srpnja.

Njemačka šumarska društva. U njemačkom carstvu imade danas ukupno 26 pokrajinskih šumarskih društva skupnim brojem od 4.500 članova. Sada se radi o tom, da se ustroji jedno obće njemačko šumarsko društvo za cielu državu. Doјđući XI. obći sastanak njemačkih šumara biti će g. 1882. u rujnu u Koburgu.

Sjednice upravlјajućeg odbora. Upravlјajući odbor hrvatsko-slavonskog šumarskog društva držao je dne 2. i 8. travnja odborske sjednice, ter pri tom stvorio više važnih zaključaka obzirom na obdržavanje ovogodišnje glavne skupštine, kao i gledom na utjerivanje dražtvenih zaostataka pojedinih članova. Isto tako bude zaključeno pozvati onu gospodu članove, koji bi bili voljni prisustvovati deputaciji, koja će tečajem mjeseca rujna u Trstu hrvatsko-slavonsko šumarsko društvo kod glavne skupštine austriјanskog šumarskog društva zastupati, da se izvole upravlјajućem odboru priјaviti.

Lešnjaci. Da su lešnjaci t. j. plod naše lieske (*corilus colurna* i *c. avelana*), osobito pako oni iz Bosne i Dalmacije, već od davna predmetom trgovine, poznata je stvar. Da je pako uzgoј lešnjaka takodjer i racijonalan sa gledišta trgovačkoga, svjedoči nam medju ostalim takodjer i poznati uzgoјitelj lešnika g. Burchardt iz Landsberga na Warthi spominjuć, da je znao godimice iz vrlo neznatne površine lešnika do 160 for. dobitka izvaditi. Kolekciја lešnjaka, koju nam god. 1873. od 1. do 15. listopada upraviteljstvo dobara njegove Visosti kneza Schwarzenberga na svjetskoј

izložbi u Beču izloži, uz razne podatke obzirom na uzgoj, dobit itd. lešnjaka po raznih kneževskih dobrih jasno nam takodjer dokazaše važnost te vrsti gojitbe. Po gojcu Weeb-u pako iznaša godišnji čisti prihod jednog jedinog ljeskovog grma do 6 for. Da se lešnjaci u Englezkoj već davna u veliko uzgajaju, poznato je, a godišnji prihod lešnika u Siciliji iznaša do 150.000 mjera (Scheffel). Iz Krima pako godimice donasaju na veliki sam u Nižji Novgorod lešnjaka u vrijednosti od 100.000 rubalja itd., što nam sve nedvojbeno veliku korist i dobit racionalnog uzgajanja lešnjaka svjedoči, da pako baš i kod nas u Hrvatskoj lešnjaci vrlo dobro uspijevaju, znamo svi, pak zato i eto preporučujemo svim onim, koji se možda tim uzgojem baviti kane, čim toplije netom izašlu knjižicu: „der Haselstrauch und seine Kultur, von H. W. Palandt, Inspektor am Lutherischen Waisenhaus zu Hildesheim. Berlin. Verlag von Parey 1881.“

Riedki pojav. Koli nam je ljetosnja zima blaga a proljeće ugodno bilo, najljepše nam svjedoči i sljedeći riedki pojav. Dne 10. ožujka naime nadjena su nedaleko Križevaca dva hrušta (kebra, *Melolontha vulgaris*), koji se inače tek u svibnju pojavljuju.

Austrijansko šumarsko društvo. „Der oesterreichische Reichsforstverein“ držaše svoju ovogodišnju glavnu skupštinu dne 20. ožujka t. g. u prostorijah bečkoga gospodarskoga društva pod predsjedništvom Njegove preuzvišenosti predsjednika g. Banhans-a uz prisutnost mnogih u Beču boravećih članova. Od hrvatskih članova prisustvovao je sjednici g. prof. Kesterčanek. Od važnijih zaključaka spominjemo: da će društvo svoju ovogodišnju skupštinu održavati u mjesecu rujnu u Trstu, a na dnevnom će redu biti 1. pitanje: koju važnost da imade Trst po trgovinu sa šumarskim proizvodima i 2. pitanje našumljenja kraških goljeti. Kako će ljetos istodobno biti tamo i velika izložba, to se je moći pravom nadati dobromu uspjehu te skupštine. Pošto se je dosadanji urednik društvenog časopisa „die oesterreichische Monatsschrift für Forstwesen“ poremećenog zdravlja radi zahvalio na uredništvu, bude po odboru zamoljen g. dvorski savjetnik R. Miklitz, da preuzme redakciju društvenog časopisa, kojemu se je pozivu poznati taj strukovnjak i odazvao nu uz uvjet, da će list samo još do konca ove godine mjesečno izlaziti, nadalje pako samo još četiri puta na godinu. — Nadamo se, da će društvo i opet stići onaj stepen razvitka, koji no je znalo kroz više godina častno zauzeti u našoj monarkiji. — Društvo je ljetos ujedno svoju tridesetgodišnjicu obstanka proslavilo, izabrav g. šumarnika Pfeifera u Moravskoj svojim počastnim članom.

Nova promjerka g. šumarnika Reussa. U Pragu izašla je netom knjižica „die Baummesskluppe mit Registrirapparat und Zählwerk zur Erleichterung der Bestandes-Massenaufnahmen und zur Controle der Nutzholz-Abpostungen, von H. Reuss junior, Forstmeister,“ koja svu pažnju šumara, a imenito taxatorskog osoblja zaslužuje. Reussovu tu promjerku sgotavlja mehanik E. Kraft i sin u Beču uz cienu od 30 for. Kako se inadosmo zgrade i sami osvjedočiti, konstrukcija promjerka vrlo je dobra — ter vrijedna preporuke.

Austrijski šumarski kongres. Ovogodišnji kongres austrijanskih šumara, kojemu je i ove godine podporom Visoke kr. zemaljske vlade ta-

kodjer i professor šumarstva g. Kesterčanek prisustvovao, obdržavan bje u Beču dne 21. i 22. ožujka t. g. u prostorijah bečkog gospodarskog društva pod predsjedništvom prvoga podpredsjednika kneza Karla Schwarzenberga, pošto je predsjednik knez Colloredo-Mansfeld odsutan bio. Na kongressu bijahu zastupana sljedeća društva i to: Česko šumarsko društvo, po Njegovoj Visosti knezu Karlu Schwarzenbergu, grofu Karlu de Bonquevalu, ravnatelju šumarske škole F. Tiskali-u, šumarskom savjetniku E. Svobodi i po šumarniku J. Zenkeru. Moravsko-slezko šumarsko društvo po grofu A. Serenyu, grofu H. Haugvitzu, barunu A. Ledereru i šumarniku Fr. Badischu. Austrijsko šumarsko društvo: po Njegovoj preuzvišenosti g. Dr. A. Banhansu, ravnatelju šumarstva g. Domesu, professoru G. Hempelu, dvorskom tajniku g. K. Bauernu i taxatoru g. K. Walteru. Gornjoaustrijsko šumarsko društvo: po g. grofu Dürckheimu-Montmartin i professoru barunu Seckendorffu-Gudentu. Dolnjoaustrijsko šumarsko društvo: po g. grofu F. Falkenhaynu, g. grofu Karlu v. Haugwitzu i savjetniku šumarstva g. E. Lembergu. Kranjsko-primorsko šumarsko društvo: po g. ministerijalnom savjetniku A. vitezu Rinaldini, c. kr. nadsavjetniku šumarstva Ivanu Salzeru. Koruško šumarsko društvo: po g. nadzorniku šumarstva Karlu Ferheru. Zemaljsko kulturno vijeće za Česku: po g. grofu Karlu Zedwitzu. Šumarski odsjek gospodarskog društva u Beču: po Njegovoj Visosti knezu J. Colloredo Mansfeldu, Njegovoj preuzvišenosti g. grofu Ernstu Hojes Sprinzensteinu, Njegovoj preuzvišenosti g. c. k. nadmeštru lova g. Hugi grofu Traun Abensbergu, g. c. kr. ravnatelju J. Weselyu, g. c. kr. savjetniku šumarstva g. Antunu Unterbergeru i g. gospodarskom savjetniku I. Smetani. C. kr. galičko gospodarsko društvo: po g. grofu Vladimiru Dieduszyckiju, ravnatelju šumarskog zaveda g. H. Strzelecki-u, i narodnom poklisaru A. vitezu Javorskomu. C. kr. gospodarsko društvo u Solnogradu: po g. nadzorniku šumarstva H. Volkmanu. Šumarsko društvo u Gratzu: po g. nadzorniku šumarstva O. Pölzlu. Ljubljansko gospodarsko društvo: po narodnom poklisaru g. W. Pfeiferu. Društvo gospodarsko u Bukovini: po g. dr. J. Lorenzu, ministerijalnom savjetniku. Šumarsko gospodarsko društvo u Šlezkoj: po gosp. nadšumarniku J. Miklizu i g. nadšumarniku grofu Figdoru. Gospodarsko društvo u Gracu: po g. J. Schmirgeru professoru i šumarsko društvo u Tirolu po g. professoru Fr. Grossbaueru.

Na dnevnom redu bijaše:

1. Izvještaj provedbenog odbora g. 1881. glede tiska i objelodanjenje razprava šumarskog kongressa od god. 1881.
2. Izbor predsjednika i ostalih funkcionara za ovaj kongres.
3. Izvještaj (šumarskog odsjeka bečkog gospodarskog društva) i razprava pitanja: „Koristi i štete seljačkih zadružnih šuma i zajedinskog im gospodarenja, gdje se takovo udruženstvo preporučuje, koji im ima biti djelokrug, i kako da se takove zadruge urede?“ Izvjestitelj g. J. Wessely.
4. Izvještaj (českog šumarskog društva) i razpravljavanje pitanja: Kako da se uredi šumarsko pokušavanje u Austriji s osobitim obzirom na šu-

marske osebnosti i potreboće pojedinih krunovina? Izvjestitelj g. savjetnik šumarstva E. Svoboda.

5. Zaključak glede obdržavanja dogodišnjeg kongresa, i

6. Izbor provedbenog odbora ovogodišnjeg kongresa. Osobito zanimivo bje razpravljanje četvrte točke dnevnoga reda, pri čem bi ipak u bitnosti po kongresu usvojen predlog českog šumarskog društva, po kojem bi u buduće imao kod ministarstva za poljodeljstvo u Beču obstojati posebni odsjek za šumarska iztraživanja itd. primjereno zaključku ovogodišnje glavne skupštine českog šumarskog društva.

Novi način uzčuvanja stupova, vinogradarskoga kolja itd.

Čitamo u „Oesterreichische Monatsschrift“, da se u najnovije doba u Francezkoj stupovi, šliperi, grede itd. običavaju veoma uspješno impregnirati običnom sopunicom, kojoj se dodaje nešto sumporne kiseline — a uspjeh, tvrde, da je veoma dobar.

Odlikovanje. Ante conte Fanfogna, veleposjednik i načelnik u Trogiru u Dalmaciji, odlikovan je od Njegove svetosti pape sbog zasluga, koje si oko ošumljivanja Krasa steče, velekrstom reda svetoga Gjorgja.

Utamanjivanje korisnih ptica u Italiji. Polag talijanskog lovačkog glasila „La Gaccia“ bude u mjestu Esino kod Varene u rujnu i listopadu tjedimice do 600 tuceta t. j. ukupno oko 6000 komada ptica polovljeno, ter većinom na tucet po 45 centima razprodano. Većinom su to naše ptice pjevice a imenito ševe. — Dne 21. listopada uhvaćeno bi nedaleko Bergama od jednog jedinog lovca od 7. ure u jutro do 11. ure do 543 komada ševa, kojih taj dan ogromno jato doletilo bilo. Lovci ti znadu češće po više stotina metara duge mreže namještati tako, da mogu za jedno jutro pohvatati više puta na tisuće tih ptičica.

Borba sa kradljivci zvjeradi. Čitamo u „Mährisches Tagblatt“: Dne 23. siječnja susreo je A. Hilbrand, lugar grofa vestfalskog, na gospoštiji, ležećoj na granici gornje Austrije i Štajerske u okružju Leoben-skom u šumi tri zakrabuljena kradljivca. Kad ih je pozvao, da predadu puške, suprotstaviše mu se, udarajuć po njem, tako da mu slomiše rame, i na glavi ga teško ozlediše. Oduzev lovcu oružje, udaljiše se uzev mu pušku, torbu i šešir. Lovac takodjer se branec teško je ranio jednog od lopova tako, da mu se je krvni trag na daleko mogao sliediti, nu uzprkos tomu još nisu pronadjeni do sada.

Bojno vieće zeceva. Čitamo u „Neues Pester Journal“: „Čudnovato se zbi u okolici Bernau-a prigodom lova na zeceve. Zecevi, do dvadeset komada, budu sa svih strana obkoljeni, dva ubita, a ostali sve više i više u sredinu te žive stupice zaćerani. Okrug bivao sve manji. Na jednom saberu se obkoljeni zecevi kao na signal — čovjek bi bar rekao — na viećanje, koje li se imadu s njihove strane poduzeti mjere za obraniti kožu u sredini obkoljenog polja. Na veliko čudo lovaca zaskoče svi zecevi iznebuška u skupu na jedan kraj oboda, ter silnima skokovi uzmaknu. Samo dva njih platiše taj podhvat kožom, ostali ipak utekoše sjegurnoj smrti. Za lovce je nedvojbeno zanimivo pitanje, jeda li su te zvijeri pri tom po nekoj osnovi radile?

Da li je moguće? Da li je moguće? morasmo se ovih dana zapitati, primiv i pročitav pismo, koje nam posla prijatelj šumar sa kraških strana, u kome nam javlja žalostnu viest, da jedna od najvećih naših hrvatskih gospoštija i šumovlasnika onih krajeva u novije doba toli bezobzirno po svojih šumah harači, da se je bojati, da će se Kras u mjesto umanjiti, uskoro baš i znatno povećati! Znajući s druge strane vrstnoću šumarskog osoblja dotične gospoštije, kao i plemenite joj inače težnje, bilježimo žalostnu tu viest — za sad samo ovako — nadajući se u ostalom, da će se s mjerodavne strane usljed ovog spominjanja — ako li je zbilja u stvari onako, kako nam to vrlo pouzdana spomenuta osoba piše — svakako poduzeti primjerene mjere te na put stati takovom gospodarstvu — ma bilo s koje strane, mi pako s naše strane pomnijivo ćemo i sami pratiti tu stvar i to tim više, što nam u najnovije doba takove i slične tužaljke i iz drugih krajeva domovine naše — i to s pouzdanih vrela — dolaze.

Ratarska statistika zemlje. Englezki list „Graphic agricultural of the World“ donosi sljedeće podatke o ratarskoj statistici zemlje:

Najviše oranice imaju Francezka i Belgija, 55°/_o površine tla u te dvije države jest orača zemlja; k njim približuje se Njemačka sa 50, Italija i Austro-Ugarska sa 35, Englezka i Španjolska sa 30, Portugal i Holandija sa 25, Rusija sa 20, Švajcarska sa 15, sjedinjene sjevero-amerikanske države sa 10 postotaka.

Zemljišta na ugaru i pašnjaka ima u sjedinjenih državah, te Holandiji i Portugalu 70 po sto; k njim se približuje Englezka, Španija i Švajcarska sa 65, Italija sa 45, Rusija sa 40, Belgija sa 35, Francezka i Švedska sa 30, konačno Njemačka sa 25 post.

Glede šuma stoji na čelu Švedska, jer je u njoj 60°/_o površine pokrito šumom; iza nje dolazi Rusija sa 40°/_o, Austro-Ugarska sa 35, Njemačka sa 25, sjedinjene države, Italija i Švajcarska sa 20. Najmanji postotak šumom pokriva tla pokazuju: Francezka 15, Belgija 10, Englezka, Španjolska, Portugal i Holandija 5°/_o.

Po vrijednosti zemljišta i tla diele se kulturne države ovako: Na čelu svijuh stoji Francezka, gdje se vrijednost zemljišta računa na 27.000 milijuna for.; Englezka sa 18.000 milj., sjedinjene države i Njemačka sa 16.000, Austro-Ugarska 11.000, Rusija 10.800, Italija 10.200, Španija 9.000, Belgija, Holandija i Švedska 6.000 mil. for. Ukupna vrijednost stoke na svijetu računa se na 17.000.000.000 for.

Šumarstvo Dalmacije. U „Gospodarskom poučniku“ br. 6. nalazimo u članku „O gorivu i šumah“ sljedeće zanimive podatke o dalmatinskom šumarstvu: U našoj pokrajini nahodi se gradjevna drveća, uporabiva i za brodogradju, nu nerazborita sječa uzrokom je, da se stablo nikad ne uporabi u svrhu, za koju je doraslo. Dapače vidimo po svih gradovih i trgovištih prodavati za gorivo još posve mlada i nezriela stabla, premda je šumskim zakonom zabranjeno prosto haraćenje šume, premda zemaljski odbor i obćine namještavaju danomice novih šumarskih nadzornika i lugara. I sasvim tim ne prestaje niti zlo gospodarenje niti haraćenje šuma! Znamo da se zemaljski odbor osobito brine, e da se najstrožije vrše šumarski za-

koni, dapače po zadnjem izvješću doznajemo, da je lanjske godine povišen broj šumarskih povjerenika (nadzornika) i lugara, tako da se u cijeloj Dalmaciji broji danas 5 šumarskih nadzornika (nadšumara) i 196 lugara odnosno šumarskih zamjenika. U istome izvješću čitamo, da je za šumarsko sjemenje i stabla potrošeno do 3314.51 for. (iz zaklade c. kr. namjestaštva), da se je sadilo i sijalo u obćinama Rabskoj, Pažkoj, Novigradskoj, Benkovačkoj, Kistanjskoj, Kninskoj, Drniškoj, Sinjskoj, Vrličkoj, Mučkoj, Trogirskoj, Korčulanskoj, Blatskoj, Hvarskoj, Makarskoj, Imotskoj i Špičkoj, ukupno na 41 raznih miesta; da imade uredjenih razsadnika u Kninu, Sinju i Kotoru, a od manje važnosti na Korčuli, u Makarskoj, Vrgoreu, Drnišu, Luksiću i Benkovcu; da ovi razsadnici obskrbljuju obćine dovoljnim brojem stabala, da se nvela redovita sjeća u Rabu, Pagu, Sukošanu, Sinju, Hvaru i Babinopolju, napokon da se je spasilo od haraćenja i pustošišce 256 prostora, koji obuhvaćaju skupa 30.000 hektara zemljišta. Doista dobri pojavi!

Njegovo Veličanstvo kralj naš potvrdio je promjenu članka 3. pokrajinskog zakona od 19. veljače 1873. godine onako, kako je to sabor dalmatinski predložio. Taj zakon smiera, da zaprieči nerazborito haraćenje i tamanjenje šuma. Osim skrajnog neracionalnog postupka gorivnim drvom, drugi su bić šumam, osobito po otocih, vapnenice. Nigdje u Europi ne peče se vapno nesprestnije i lošije nego li u Dalmaciji.

Šumarska zbirka kr. šumarskog učilišta u Križevcih. U zbirci toj bijaše koncem god. 1881. ukupno 1192 raznih predmeta u skupnoj vrijednosti od 2292 fr. 81 nvč. a. vr. Za koliko se zbirka ta baš posljednje doba povećala, viditi je najbolje odtale, da je još god. 1878. brojila samo 377 komada u ukupnoj vrijednosti od 1003 for.

Petnajststogodišnja hrastovina. Prigodom novogradnje mosta preko Rajne medju Maincom i Castelom naišlo se na prastare pilove rimskog drvenog mosta, koji je pred kojih 2000 godina već spajao rimske gradine Moguntiacum i Castrum. Veletržac g. F. Rickrich u Maincu poslao je nekoliko komadića tih u Rajni nadjenih drvenih pilova u Beč, a gospodin J. Wesely spominje, da je hrastovina ta još posve dobro uzčuvana, samo što je nešto potamnijela.

Hajka. Dne 11. ožujka obdržavana bje po kr. podžupaniji u Sisku hajka na kurjake u šumah Dubrave i Zug, ležećih izmedju Letovanića i Lekenika; ubita su dva kurjaka i jedna lisica.

Opazka. Oni p. n. gg. članovi našega društva, koji društvene diplome do sada još dobili nisu, a takove pako žele, neka se izvole jednostavno poštovnom dopisnicom neposredno obratiti na upravljajući odbor hrvat.-slav. šumarskoga društva u Zagreb, te će jim se iste uz obračun od 80 novč. uz poštovno pouzeće odmah dostaviti.